

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ
УКРАЇНИ

КАФЕДРА ТУРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

за спеціальністю 242 Туризм,

освітньою програмою «Туристично-екскурсійне обслуговування»

на тему: «**ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
ЛІКУВАЛЬНИХ ТУРІВ**»

здобувача вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Килчул Катерини Валеріївни

Науковий керівник: Опанасюк Н. А.
(прізвище, ініціали)

кандидат юридичних наук, доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент: І. Я. Антоненко, д. е. н., професор
(прізвище, ініціали наук, ступінь, вчене звання)
Національний університет харчових технологій
(місце роботи)

Рекомендовано до захисту на засіданні
кафедри (протокол № 10 від 12.04.2023 р.)

Завідувач кафедри: Бабушко С. Р.
(прізвище, ініціали)

доктор педагогічних наук, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Килчул К. В. Особливості технології та організації лікувальних турів. - Рукопис.

Випускна кваліфікаційна робота за спеціальністю 242 «Туризм», спеціалізації «Туристично-екскурсійне обслуговування». – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2023.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є вивчення теоретико-методичних аспектів й практичних засад технології та організації лікувальних турів. Досліджено теоретичні аспекти розвитку лікувально-оздоровчого туризму та проаналізовано стан лікувального туризму в Україні, запропоновано напрями та пропозиції для удосконалення організації лікувальних турів для вітчизняних лікувально-оздоровчих закладів. Розроблено лікувально-оздоровчий тур до клінічного санаторію «Куяльник» (м. Одеса) та здійснено розрахунки вартості запропонованого туру.

Ключові слова: лікувальні тури, лікувально-оздоровчий туризм, туризм.

ANNOTATION

Kylchul K. V. Features of technology and organization of medical tours. - Manuscript.

Graduation qualification work in specialty 242 "Tourism", specialization "Tourist and excursion service". - National University of Physical Education and Sports of Ukraine, Kyiv, 2023.

The purpose of the graduation thesis is to study theoretical and methodological aspects and practical principles of technology and organization of medical tours. The theoretical aspects of the development of medical and health tourism have been studied and the state of medical tourism in Ukraine has been analyzed, directions and proposals for improving the organization of medical tours for domestic medical and lake facilities have been proposed. A medical and wellness tour to the clinical sanatorium "Kuyalnyk" in Odessa was developed and calculations were made.

Keywords: medical tours, medical tourism, tourism.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4-6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНИХ ТУРІВ.....	7-34
1.1. Поняття та основні підходи до визначення туру.....	7-18
1.2. Поняття лікувального туризму та тенденції його розвитку в Україні та світі.....	18-28
1.3. Особливості технології та організації лікувальних турів.....	28-34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	35-67
2.1. Державне регулювання та організаційні засади розвитку лікувального туризму в Україні.....	35-39
2.2. Діагностика інфраструктури та ресурсів у сегменті лікувального туризму.....	39-43
2.3. Аналіз зовнішнього, внутрішнього середовища та конкурентної позиції України у сегменті лікувального туризму.....	43-67
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНИХ ТУРІВ В УКРАЇНІ.....	68-83
3.1. Напрями з удосконалення технології та організації лікувальних турів в Україні.....	68-73
3.2. Пропозиції з організації лікувальних турів для лікувально оздоровчих закладів України.....	73-83
ВИСНОВКИ.....	84-87
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	88-94
ДОДАТКИ.....	95-97

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема збереження здоров'я людини через кардинальну зміну умов життєдіяльності за останні століття все більш міцно сприймається світовою науковою спільнотою як актуальна проблема глобального характеру. З виникненням нових факторів розвитку цивілізації – зростання науково-технічного прогресу, автоматизації виробництва, урбанізації та глобалізації, а разом з ними та неминучих змін екологічної обстановки на планеті – охорона здоров'я також набуває планетарного характеру. На сьогоднішній день демографічна проблема є однією з найгостріших для багатьох держав світу – відзначається висока смертність населення від хронічних неінфекційних захворювань та низький рівень здоров'я людей загалом; більше того – з'являються нові, небезпечніші хвороби, з якими щодня бореться сучасна людина.

Здорове життя без недуг – універсальна цінність, яку прагнуть опанувати люди, проте найчастіше умови їхнього проживання, екологічні особливості місцевості, їх звички, і навіть небажання змінювати усталений спосіб життя змушують людей користуватися послугами спеціалізованих медичних закладів у місці постійного проживання чи її межами. Залежно від територіальних, природних та кліматичних, а також технічних та економічних можливостей цих місцевостей отримує свій розвиток оздоровчий, лікувальний чи медичний туризм.

Медичний та оздоровчий туризм – це нова ніша на світовому ринку. Цей ринок має значну економічну сферу, але мало досліджень реального впливу медичного туризму на місце призначення. Медичний туризм з'явився порівняно нещодавно і став ще одним наслідком глобалізації. Однак кожного року медичний туризм розвивається, все більше, і все більше людей по світу відкриває нові можливості. Перш за все сфера медичного туризму, впливає на важливі соціальні функції, які пов'язані безпосередньо з лікуванням та

профілактиками захворювань, більше того це проведення різних заходів, що спрямовані на захист здоров'я населення.

Щороку попит на подорожі, в рамках яких надаються медичні послуги, зростає. Причиною цього є кілька складових: економічна – у багатьох країнах лікування та відновлювальні заходи обходяться пацієнту значно дешевше, ніж на батьківщині; рівень якості та сервісу – пацієнт має право вибору місця для лікування відповідно до технічних та наукових можливостей дестинації, а також своїх фінансових можливостей; і, нарешті, культурно-дозвільний потенціал місцевості, де здійснюється медична допомога.

Підвищений інтерес до зазначеної тематики, особливо з боку зарубіжних дослідників, спонукав акцентувати увагу на реальних та потенційних можливостях розвитку медичного туризму в Україні.

Мета дослідження: дослідити особливості технології та організації лікувальних турів.

Виходячи з мети, було поставлено наступні завдання для виконання кваліфікаційної роботи:

- розглянути поняття та основні підходи до визначення туру;
- розкрити поняття лікувального туризму та тенденції його розвитку в Україні та світі;
- визначити особливості технології та організації лікувальних турів;
- обґрунтувати Державне регулювання та організаційні засади розвитку лікувального туризму в Україні;
- з'ясувати діагностику інфраструктури та ресурсів у сегменті лікувального туризму;
- провести аналіз зовнішнього, внутрішнього середовища та конкурентної позиції України у сегменті лікувального туризму;
- розробити напрями з удосконалення технології та організації лікувальних турів в Україні;
- надати пропозиції з організації лікувальних турів для лікувально-оздоровчих закладів України.

Об`єктом дослідження є умови організації лікувальних турів.

Предмет дослідження: особливості технології та організації лікувальних турів.

Методи дослідження. У роботі використані такі методи: соціокультурний, аналізу та синтезу, системний, статистичний.

Наукова новизна отриманих результатів. У роботі проведено дослідження можливостей комплексного використання ресурсів України для розробки туристичного продукту у сфері медичного туризму з урахуванням сучасних умов та тенденцій. Новим підходом, використаним у роботі, є розробка лікувального туру групи населення, орієнтованої на ресурси великого українського медичного центру.

Теоретичне значення виконання роботи полягає у ознайомленні з інформацією щодо визначення самого поняття «тур» та надалі зупинитись детальніше щодо лікувальних.

Практичне значення отриманих результатів. У ході виконання кваліфікаційної роботи було виявлено основні фактори існування та розвитку медичного та оздоровчого туризму, шляхом аналізування статистичних даних та наданню пропозицій щодо удосконалення організації лікувальних турів

Структура та обсяг роботи відображає поставлені цілі та завдання. Дослідження містить: вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури, додатки.

Результати досліджень апробовано в рамках II-ої Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Актуальні питання землекористування та туризму в контексті сталого розвитку України», проведеної 26.04.2023 р. у м. Львів. Опубліковано тези доповідей у збірнику матеріалів конференцій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ ТУРИЗМУ

1.1. Поняття та основні підходи до визначення туру

Результатом туристичної діяльності є провадження послуг або їх комплекс, призначений для продажу на ринку. Комплекс цих послуг називається туристичним продуктом, тобто конкретним туристичним туром.

Турист є споживачем туристичного продукту, а туристичний бізнес та підприємництво виробляє різні типи та види туризму, відповідно до попиту та на основі власних пропозицій. Тому ринок постійно видозмінюється, народжуючи нові види турів. Розглянемо основні види турів, та сформуємо найбільш оптимальну класифікаційну таблицю видів туризму (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація видів туризму та турів

Бізнес- тур	тип туристичної поїздки , пов'язаний з професійною діяльністю туриста. Зазвичай вимагає додаткових специфічних послуг: кімнати для переговорів , послуги секретаря тощо.
В'їзний туризм	туризм у межах території певного держави осіб , які постійно не проживають у цьому державі .
Виїзний туризм	туризм осіб , постійно мешкають у певному державі , в іншу країну . Порівн. внутрішній туризм, в'їзний туризм
Гарячий тур (палаюча путівка)	тур, або його складова , які не змогли бути реалізовані близько до дати початку туру і тому пропонуються за зниженою ціні (іноді нижче собівартості). Поняття часто використовується виключно в маркетингових цілях , що горять тури оголошуються тільки для залучення покупців .
Груповий (Пакетний) тур	тур, що містить готовий пакет туристських послуг, розроблений туроператором, частіше всього , з використанням групових тарифів на авіапереліт , обслуговування , трансфери та проживання .
Діловий туризм	туризм, основні цілі якого пов'язані з професійними та комерційними інтересами туристів. Включає як власне ділові поїздки , так і проведення різних заходів . У діловому туризмі виділяють корпоративний туризм та індустрію зустрічей
Індивідуальний тур (FIT)	тур з певним набором турпослуг , замовлений одним або кількома туристами по -своєму розсуду , включаючи розміщення , харчування , трансфер, екскурсійну та розважальну програму , розроблений безпосередньо на замовлення туриста.

Круїз	туристична поїздка з використанням транспортного засобу не тільки для переміщення , а й для тимчасового проживання , харчування та обслуговування
Медичний туризм	різновид туризму , метою якого є отримання медичних послуг поза постійного місця проживання .
Натуризм	часто синонім нудизму , в більш широкому сенсі рух з елементами філософського вчення , метою якого є зближення людини та природи . Найбільш характерним елементом натуризму є спільна нагота, тобто нудизм
Науковий туризм	тип туризму , метою якого є участь у тих або інших наукових програмах , як правило, без вилучення туристом матеріальної вигоди . Це може бути , наприклад , спостереження за міграціями та змінами популяції тварин , участь в археологічних розкопках і т. д. Науковий туризм досить поширений у навіть країнах Європи . Виділяють експедиційні наукові тури та самостійні наукові поїздки . Науковий туризм слідує відокремлювати від ознайомлювальних поїздок .
Паломництво	різновид релігійного туризму , подорож з метою відвідування місцевостей та об'єктів , що мають сакральне культове значення . Відомо з античних часів . У більш вузьким значенні поняття вживається тільки по відношенню до християнства , але може поширюватись і на інші конфесії .
Пакетний тур (пекідж -тур)	тур, що включає в себе деякий набір послуг (перевезення, розміщення , харчування , екскурсії тощо), загальна продажна вартість якого дорівнює вартості його елементів .
Рекреаційний туризм	різновид туризму , метою якого , на противагу діловому туризму, є відпочинок . Видами рекреаційного туризму можна, можливо назвати оздоровчий , пізнавальний та спортивний , а також їх поєднання
Сафарі	тур з метою полювання або знайомства з місцевою природою .
Свінгер -туризм (свінг -туризм)	рід туризму __ подорож стійких сексуальних пар, однієї з цілей якого є заняття свінгом - тимчасовим обміном сексуальні партнери. Для свінгерів у різних регіонах організовані нічні клуби , свінг-готелі та ін . туристичної інфраструктури
Секс-туризм (сексуальний туризм)	вид туризму , подорожі з метою задоволення сексуальних потреб туристів . Виділяють чоловічий , жіночий та ЛГБТ різновиди секс-туризму . З морально- етичних точок зору секс-туризм може розглядатися як _ негативне явище , що вносить внесок у торгівлю людьми, дитячу проституцію та сексуальну експлуатацію людини . З погляду законодавства багатьох країн сексуальні відносини повнолітніх легальні , сексуальні відносини за винагороду (тобто проституція) легалізовані в обмеженій низці країн , дитяча проституція практично повсюдно жорстко заборонено . Традиційно як напрями секс- туризму розглядають : Таїланд , Куба, Філіппіни , Нідерланди , Бразилія , Коста-Ріка, Туреччина (жіночий секс-туризм), Єгипет (жіночий секс-туризм)
Подійний туризм	різновид туризму , метою якого є відвідування будь- яких подій з культурної , спортивної , соціальної , ділової сфери тощо.
Соціальний туризм	туризм, повністю або частково здійснюваний за рахунок коштів з державного бюджету , різних позабюджетних фондів , а також коштів роботодавців

Фам -тур, fam-trip , fam-tour (Ознайомчий, рекламний тур)	пільговий тур, що організується для турагентств та (або) співробітників авіакомпанії з метою їх ознайомлення з певними туристичними маршрутами та центрами
Фітнес -тур (fitness-tour)	тур, основний метою якого є фізичне та ментальне оздоровлення туриста за допомогою спеціальних методик , що включають фізичні вправи (аеробіка , аква-аеробіка , силові заняття , танці , пілатес і т. д.), дієту , заняття йогою , аюрведичні та ін практики.
Фотосафарі	тур з метою фотографування тварин у природній середовищі їх проживання .
Шоп-тур (shop tour)	туристична поїздка , метою якої є покупка певних видів товарів .
Енотуризм (Гастрономічний , винний тур)	(від грец . οἶνος - вино і туризм) різновид туризму , метою якого є знайомство з винними традиціями певного регіону . Спеціалізовані тури можуть включати в себе відвідування виноградників , виноделен , ресторанів , винних .

Розглянемо основні види туризму за потребами.

Культурно-просвітницький туризм (пізнавальний). Такий вид туру передбачає екскурсійні форми та спрямований на задоволення цікавості людини, розширення її культурного досвіду. Культурно-просвітницький вид туризму, це знайомство з культурною спадщиною країн та населених пунктів. Вибирає такий вид туру, людина самостійно.

Культурно-просвітницький туризм поділяється на групи:

1. Вивчення історичних, архітектурних, культурних особливостей об'єктів відвідин. Це можуть бути пам'ятки старовин, будови великих архітекторів, музеї, картинні галереї, галереї, місця пов'язані зі знаменитими особистостями та інші історичні маршрути;

2. Походи на заклади культури культурних та на різні шоу вистави: відвідування театральних, музичних та кінозалів, концертів, виставок;

3. Походи на тематичні лекції та семінари, різні курси та майстер-класи.

Спортивний туризм можна поділити на два основні: активний та пасивний вид. Якщо людина воліє під час подорожі заняття своїм улюбленим видом спорту, його відносимо до прихильників активного відпочинку, тобто до спортивного туризму. Якщо турист віддає перевагу спостережним діям, віднесемо його до пасивних споживачів спортивного туризму.

Спортивний туризм склався досить давно, але поповнюється новими формами та змістом, є одним із найбільш затребуваних у туристів.

У цей вид туризму входить така спортивна діяльність:

1. Насамперед зазначимо – водний туризм, який яскраво виражений у шанувальників водної стихії та популярний у місцях, що мають водні ресурси. Любителі водного спорту та розваг на воді є споживачами такого туру: вітрильний спорт, дарвінг, водні лижі, підводне орієнтування, спортивна підводна стрілянина, акватлон та інші види спорту та розваг. Базами такого виду туризму є спортивні причали, клуби, бази відпочинку та інші прибережні заклади.

2. Зимовий спортивний туризм. Такий традиційна туристична ніша накопичила за десятиліття багато типів: ковзальний спорт, гірські лижі, санний спорт та розваги пропонують багато гірських баз.

3. Рибалка та полювання. Давній вигляд людської діяльності сьогодні набув традиційної форми туризму. Любителів полювання набагато менше, це пов'язано із обов'язковою наявністю дозволів. Рибалка справа інша, порибалити від душі бажаючих багато, тому баз для рибалок значно більше, на ставках, озерах, річках та морях.

4. Є ще один ексклюзив для багатих, це гольф. Цей досить дорогий вид спорту, набув туристичного вигляду та поширений більше у старій Європі та США, хоча поля для гольфу з'являються і в Україні.

Пригодницький (екстремальний) туризм. Прихильників такого активного виду туризму, як правило, ділять на два основні напрямки: пригодницький (екстремальний) спорт та пригодницька подорож.

1. Пригодницький (екстремальний) спорт. Сюди входять і традиційні види спорту та нові. Серед таких туристів виділяємо: скелелазів, любителів рафтингу, віндсерфінгу, байкерів, байдарочників, велосипедистів. Крім того: піших туристів, альпіністів, парашутистів, дельтапланеристів та інших.

2. Пригодницький тур пов'язаний різним ступенем ризику, складним ландшафтом та екстремальними погодними та природними умовами.

Туристів, що віддають перевагу пригодам, можна зустріти в різних куточках планети: гірські річки, пустелі, гори, скелі – їх стихія.

Найбільш популярні туристичні маршрути з пригодами мають країни африканського континенту, райони Амазонки у Південній Америці та гірські вершини Азії та Сходу.

Діловий туризм. Ділові тури забезпечують зв'язки з партнерами, налагоджують нові контакти або взаємозв'язки пов'язані різними бізнес-проектами. Діловий туризм переслідує суто службові обов'язки без отримання насолоди у точці перебування. Але є винятки, коли бізнесмени оговтаються за кордон на форуми та конференції, у програмі яких є розважальні заходи, екскурсії та урочисті прийоми. Відрізняється діловий туризм від інших тим, що людина вирушає у поїздку за наказом керівництва, а чи не з власної ініціативи.

Інсентив-туризм – популярна, сучасна форма заохочення співробітників та працівників компаній, організацій чи підприємств. Іншими словами, інтенсив-туризм – форма стимулювання за ефективну працю, прояви таланту та майстерності працівника, працівника. Доповнюється зазвичай ще й грошовою премією. Поширені інсентив-програми в країнах Європи та США, хоча і в Україні такий вид туру поширений.

Лікувально-медичний туризм поділяється залежно від того чи іншого захворювання людини. На лікування та профілактику захворювань люди вирушають на спеціалізовані курорти, або на місця, де лікує сама природа, наприклад, гірська база, соляні озера та грязьові гейзери та гейзери з термальними водами.

Сільський (сільський) туризм. Пожити в селі, далеко від цивілізації насолодитися всіма принадами спокійною сільською атмосферою, це і є сільський туризм. Такі туристичні маршрути припускають життя у сільських будинках, з можливістю долучитися до повсякденних турбот селян. Наприклад, доглядати худобу, підоїти козу, отримати навички на сіножаті,

оговтатися в ліс по гриби, по ягоди. Сільський туризм має багато особливостей і переваг, одна з головних, це дшевизна туру.

Екологічний туризм один із наймолодших видів, такий тур беруть люди, яких тягнуть незаймані цивілізацією місця: чисте повітря, вода, дикі лісові куточки природи. Екологічний туризм покликаний допомогти природі відновити втрачені ресурси, хоча, слід визнати, це буває далеко не завжди.

Туристи, що опраляються екологічними маршрутами, вибирають унікальні місця, де є рідкісні види тварин і рослин. Не рідко екологічні туристи беруть на себе обов'язки волонтерів, допомагають фахівцям робити облік представників чисельності тваринного та рослинного світу.

Екологічний туризм – перспективний вид, який набирає популярності серед туристів.

Релігійний туризм. Паломники представляють цей вид туризму, люди, які щиро вірять у існування Бога і поспішають до святих місць. Культові споруди, великі релігійні свята, монастирі та храми музеї, все це об'єкти, що представляють інтерес для паломників. Хоча є частина людей, яких релігійний туризм приваблює з погляду вивчення та освіти. Ще ряд туристів, це журналісти, які збирають цікаві матеріали про релігію та святі місця для своїх ЗМІ.

Тобто релігійний туризм поділяється на два типи: паломництво та просвітництво.

Всі види турів є у надійних туроператорів. Існують індивідуальні та групові тури у країні світові турне. Види турів можуть відрізнятися, ділитися за тематикою, за інтересами, все залежить від країни та внутрішнього розуміння туристичних напрямків.

Складовою туру є екскурсійний пакет і комплекс послуг на маршруті, які клієнт замовляє і оплачує передоплатою для включення в обов'язкову програму.

Існує два основних види турів, які представлені на рис. 1.1

<p>- пакетні тури - комплексне туристичне обслуговування, що включає розміщення, харчування, екскурсійне обслуговування, транспорт, домашні, спортивні, оздоровчі та інші послуги.</p>	<p>- Інклюзивні тури - Індивідуальне туристичне обслуговування: харчування, проживання, транспорт, екскурсійне обслуговування (за бажанням).</p>
--	--

Рис.1.1. Види турів

На практиці більшою популярністю користуються тури «все включено», коли туристи замовляють мінімум основних послуг і за потреби докуповують послуги.

Туроператорська діяльність визначається як діяльність з формування, рекламування та реалізації туристичного продукту, що здійснюється юридичними особами або фізичними особами-підприємцями на підставі ліцензії.

Виробнича та сервісна діяльність туроператора включає формування (комплектацію) турів, просування турів, оптовий продаж турів, надання туристичних послуг у межах програми туру, управління турами та адміністративну підтримку, а також відповідальність за виконання операцій.

До основних завдань туроператорів належать наступні завдання представлені на рис. 1.2.

Основними функціями туроператорів є постачання, обслуговування та гарантії.

Для туроператорів функція завершення полягає в тому, щоб завершити тур разом з окремими послугами; для турагентів функція завершення полягає в тому, щоб завершити турпакет, включаючи транспортні та інші послуги. Сервісна функція полягає в наданні послуг туристу під час продажу турпакету та на маршруті.

Гарантійна функція полягає в наданні туристам гарантії того, що вони отримають певний обсяг і рівень попередньо оплачених туристичних послуг.

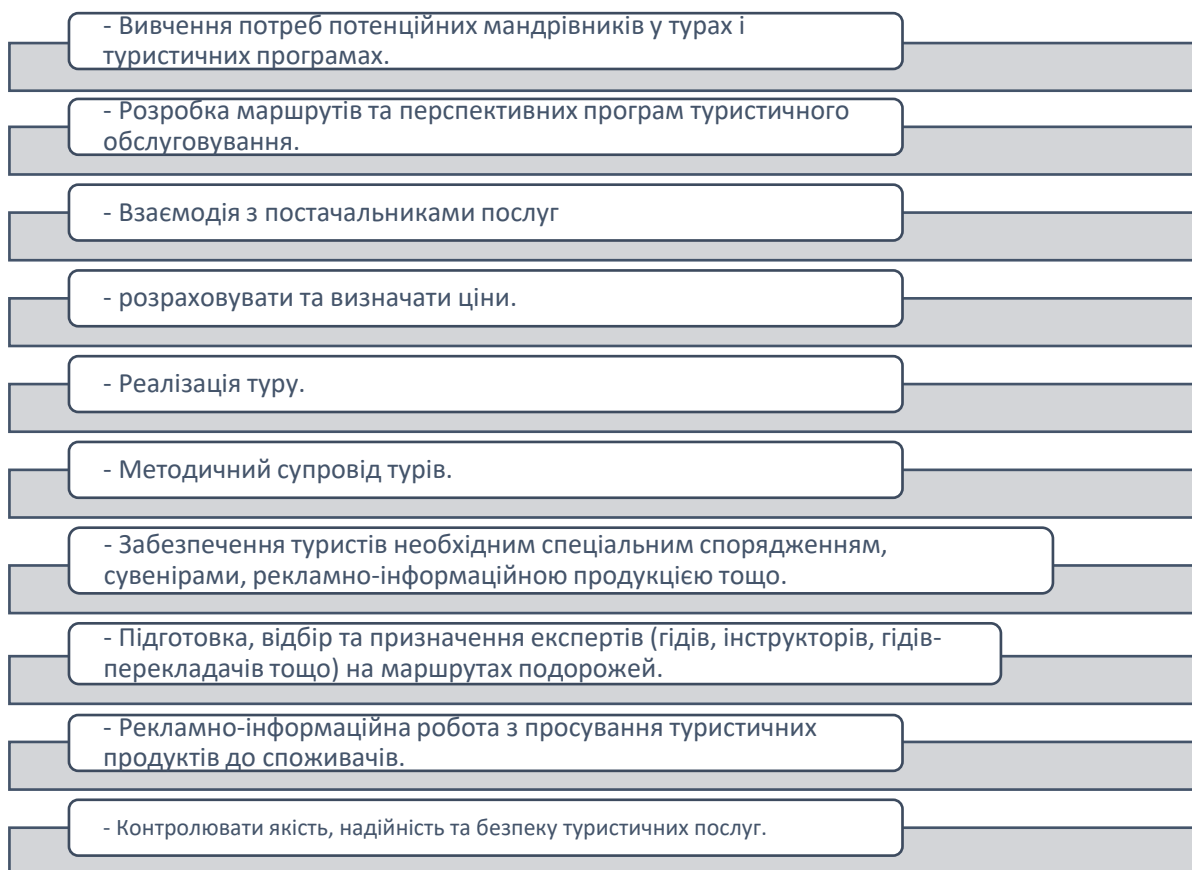

Рис. 1.2. Завдання туроператорів

Тури – основний ринковий продукт туристичних агентств. Це туристична послуга, складена у вигляді певної програми, метою якої є реалізація побажань клієнта.

Іншими словами, тур – це переміщення туристів (груп або окремих осіб) за заздалегідь визначеним маршрутом, організоване туристичною фірмою, в певне місце, з наданням певних послуг, залежно від вартості туру (подорожі).

Зазвичай тури поділяються на такі категорії .

1) Мотив: курортно-лікувальний, рекреаційний.

Культурно-освітні, спортивні, ділові, конгресні, релігійні та етнічні.

2) Організаційні засоби: пакетні тури (комбіновані), інклюзив-тури (індивідуальні).

3) Форма організації: організовані, аматорські подорожі.

4) Кількість учасників: групи, окремі особи.

5) Сезонність: цілорічна, сезонна.

6) Тривалість подорожі: вікенд (1-2 дні), коротка (1 тиждень), середня (2-3 тижні), тривала (круїз – майже 6 місяців, 1 рік).

7) Клас обслуговування. вір-тури, розкішні апартаменти, перший клас, туристичний, кемпінг.

8) Серія послуг: ліжко та сніданок (B&B, Bed-end-Break-fest); напівпансіон; повний пансіон; все включено; все включено плюс додатково.

9) План маршруту: лінійний, кільцевий, радіальний, комбінований.

10) Засоби пересування: транспортні, пішохідні.

11) Транспортні засоби: наземні (автомобіль, автобус, залізниця), водні (річка, море, океан), повітряні (літак, повітряна куля).

12) Масштаб: міжнародний; внутрішній.

Кожен тур повинен включати маршрут, програму та різноманітні послуги.

Розробці туру передують два ключові моменти.

1) Дослідження ринку, визначення споживчих сегментів та виділення цільових ринків.

2) Оцінка спроможності компанії розвивати обраний цільовий ринок.

Розробка турів має бути варіативною, враховувати індивідуальні побажання туристів, дозволяти їм обирати елементи програми, розміщення, транспорт тощо, і такий підхід підвищує конкурентоспроможність продукту.

Інформаційна підтримка для розробки турів. Розробка туру повинна базуватися на банку даних, що охоплює інформацію, яка відповідає цільовим установкам і пов'язана з наявними ресурсами, матеріалами, технічною базою та інфраструктурою.

Ресурси поділяються на типи.

1) Природні активи (клімат, морські та прісноводні простори, ліси, гори).

2) Виставки або атракції (природа: національні парки, заповідники, пам'ятки природи; культура та історія: архітектура, археологія, відомі події, життя та діяльність відомих людей, сади та парки, замки, релігійні об'єкти

тощо; етнічні групи: етнічні та фольклорні свята, історичні села, ресторани, де подають національну їжу тощо).

3) Об'єкти дозвілля – музеї, театри та інші культурні об'єкти, об'єкти шоу-бізнесу, виставки, поточні культурні події (концерти видатних виконавців та гуртів, фестивалі тощо), класифікації за привабливістю (світова спадщина, регіональне значення, національні святині, визначні пам'ятки тощо).

Матеріально-технічна інфраструктура характеризується категоріями підприємств, що пропонують певні класи послуг гостинності (типи засобів розміщення та їх категорії за європейськими стандартами, ціни на номерний фонд). Інфраструктурне забезпечення включає характеристики сполучення (наявність транспортних мереж, включаючи прямі рейси, їх сумісність та інтенсивність руху), транспортних засобів (тип і відповідний комфорт, швидкість і місткість), а також інформацію про тарифи та транспортні компанії.

Розробка маршрутів є результатом картографії, оскільки вона повинна базуватися на оцінці території, включаючи туристичні атракції, географічне розташування, протяжність, форму, існуючі населені пункти та транспортні системи, адміністративно-територіальний поділ.

Тури, розроблені туроператорами, повинні відповідати наступним принципам. - Безпека (у всіх компонентах і на всіх етапах подорожі) - Комфорт (задоволення критичних потреб у житлі, харчуванні, транспортних та інших послугах на рівні не нижчому, ніж у місці поселення), тобто надання якісних послуг під час подорожі - Ергономічність (туристичний продукт та його компоненти повинні відповідати фізіологічним і психологічним потребам подорожуючих); - Безпека (у всіх компонентах і на всіх етапах подорожі) - Безпека (у всіх компонентах і на всіх етапах подорожі) Достатність послуг для задоволення потреб мандрівника під час подорожі та реалізації мети подорожі; - Категорійна відповідність (categorical compliance).

Серед сучасних географів та економістів зростає тенденція виділяти особливу багатогалузеву структуру, яка є частиною національної економіки, – індустрію туризму.

Індустрію туризму утворює комплекс підприємств, які забезпечують або забезпечують рекреаційні потреби людини під час пересування з будь-якою метою, крім тих, що пов'язані з оплачуваною роботою в країні відвідування. Таким чином, матеріально-технологічну базу цієї складної структури становлять підприємства розміщення, транспорту та туристичного обслуговування. Розміщення включає готелі, а також спеціальні заклади розміщення, такі як кемпінги, будинки відпочинку, санаторії, пансіонати та профілактичні заклади. У сфері транспорту ми розрізняємо, перш за все, транспорт для туристів (круїзні судна, спеціальні катери, яхти для екскурсій) і саму індустрію туризму, тобто транспорт, що обслуговує туристів і місцевих жителів.

За останні десятиліття індустрія туризму стала однією з найважливіших галузей економіки, що забезпечує десяту частину загального світового виробництва.

Індустрія внутрішнього туризму є невід'ємною частиною світового туристичного процесу. Незважаючи на всі політичні та соціально-економічні проблеми останніх років, індустрія туризму стала галуззю національної економіки України, стабільно нарощуючи з року в рік виробництво турпродукту без залучення державного субсидування.

В основу будь-якого медичного туру становить – туристський продукт – комплекс послуг та ресурсів, що надаються туристу на маршруті. Будь-який медичний тур – комплекс основних і додаткових послуг, що надаються туристу. Тур складають основні та додаткові послуги, що надаються туристу. Організацією туру займається оператор медичного туризму, який безпосередньо або через посередника проводить переговори із закордонною медичною установою, обговорює вартість послуг, терміни їх надання, бронює

місця, організує транспортування пацієнта, готує комплекс необхідних додаткових послуг.

Таким чином, туризм в Україні є місцем реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, загальнодоступним і справжнім засобом відпочинку та оздоровлення, а також засобом історико-культурної спадщини та нашого народу. національне сьогодення .

Переважає видом туризму для України залишається іноземний (в'їзний) туризм як важливий фактор поповнення державної скарбниці валютними надходженнями та створення додаткових робочих місць.

Наразі в Україні понад 4,5 тис. туристичних і відпочинкових місць, 620 тис. з яких потребують модернізації та перебудови за міжнародними стандартами. Крім того, необхідно утримувати в належному стані зони відпочинку, пам'ятки культури, української архітектури та інші об'єкти туристично-екскурсійного обслуговування.

Державна політика, яка буде враховувати як регіональні особливості і проблеми так і цілі національної стратегії розвитку безперечно буде забезпечувати підвищення конкурентоспроможності українського туристичного продукту.

1.2. Поняття лікувального туризму та тенденції його розвитку в Україні та світі

Медичним туризмом називають заплановане, часто поєднане з відпочинком отримання медичної допомоги за межами регіону проживання. Медичний туризм включає такі поняття як: «оздоровчий туризм» – коли люди подорожують з метою оздоровлення та покращення зовнішнього вигляду; «діагностичний туризм» – коли основною метою є обстеження організму (check-up), встановлення правильного діагнозу, отримання так званої «другої думки» (second-opinion); і, власне, «медичний туризм» – коли основною метою подорожі є лікування (рис. 1.3).

Рис. 1.3 Складові поняття «медичний туризм».

Аналіз тематичної літератури показує, що найчастіше відбувається змішання понять «лікувальний туризм», «оздоровчий туризм», «медичний туризм» та використання їх як синонімічних, що дозволяє зробити висновок про відсутність усталеного методологічного підходу до дефініціального розмежування понять даної галузі в науковому полі соціології медицини. Ці поняття об'єднує головна складова – наявність будь-якого роду медичних послуг, тоді як ступінь їх складності та спосіб реалізації грає ключову роль концептуальному відмінності термінів.

Додаткові труднощі, пов'язані з коректним визначенням видів туризму, що розглядаються, з'являються в процесі вивчення зарубіжної літератури (особливо англійської) у зв'язку з використанням іноземними авторами цілого ряду аналогічних назв, а також неточним або непрофесійним їх перекладом російською мовою: “Medical tourism”, “Health tourism”, “Wellness tourism”, “Medical travel”, “Healthcare travel”. У цій роботі поняття «медичний туризм» розглядається як повне і самостійне, проте в деяких випадках (щоб уникнути тавтології, при здійсненні перекладу іноземних джерел та ін.) термін «лікувальний клінічний туризм» може використовуватися як контекстний синонім.

Більшість вітчизняних фахівців схиляються до того, що лікувальний туризм необхідно визначати, виходячи з виділення чотирьох його ключових складових – лікувальної, реабілітаційної, превентивно-валеологічної та анімаційно-розважальної. Перші три є власне медичними за своєю сутністю, а остання поєднує у собі відпочинок та дозвілля-розважальні послуги, тим самим виправдовуючи поняття «туризм» загалом. Порівнюючи туризм оздоровчий, лікувальний та медичний, можна відзначити, що значення анімаційно-розважальної складової знижується, а медичної – збільшується відповідно (рис.1.4) [8].

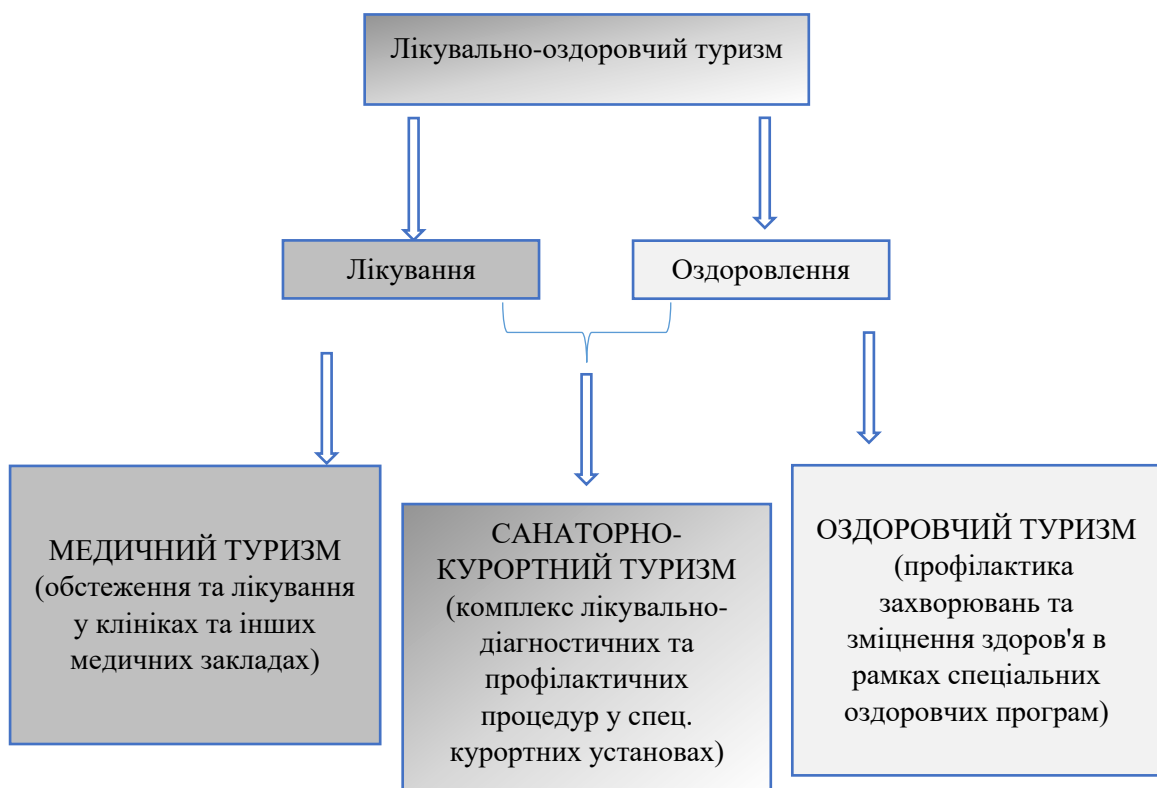

Рис. 1.4 Компоненти лікувально-оздоровчого туризму [8]

Згідно з визначенням Європейської курортної організації лікувальний туризм – це активний відпочинок, який впливає на зміцнення здоров'я та фізичний розвиток особистості та пов'язаний із пересуванням особи за межі постійного місця проживання.

Л.К. Ріхтер визначає лікувальний туризм як поєднання відпочинку та розваг та індивідуальних, спрямованих на турботу про клієнта програм здоров'я [42].

Найбільш вдалим і повним варіантом трактування поняття лікувальний туризм вважається варіант швейцарського спеціаліста з туризму Клода Каспара: це сукупність зв'язків та явищ, які виникають при зміні постійного місця проживання людей з метою покращення, стабілізації та відновлення фізичного, розумового та соціального здоров'я під впливом запропонованих дій. та лікувального характеру, для яких місце, де вони знаходяться при цьому, не є постійним місцем проживання та роботи.

Постачальники медичних послуг – це лікувально-профілактичні та діагностичні заклади (лікарні, клініки, центри), а також приватні лікарі. Вони взаємодіють із численними посередниками – брокерами та агентами, а також професійними консультантами. Істотна відмінність між двома категоріями посередників полягає в тому, що перші можуть не володіти компетенціями та знаннями в галузі медицини та в основному орієнтовані на отримання прибутку, у той час як останні представлені кваліфікованим медичним персоналом, одне із завдань якого – підібрати індивідуальний пакет медико-туристських. послуг для клієнтів.

Лікувальний клінічний туризм, будучи нішевою категорією внутрішнього та міжнародного туризму, передбачає взаємодію великої кількості посередників із різних секторів економіки. Результатом синергії галузей є залучення у процес надання послуг підприємств транспорту, індустрії гостинності, будівництва, зв'язку, виробництва товарів народного споживання.

Страхові агентства грають найважливішу роль процесі лікування пацієнта у вибраній дестинації, т.к. беруть він зобов'язання щодо врегулювання можливих ризиків. Так, в даний час діє безліч планів страхування медичних туристів, серед яких Global Protective Solutions (США),

Medical Travel Shield (Великобританія), Allianz Assistance For Medical Tourism (Німеччина).

Роль засобів – особливо Інтернету – у розвитку міжнародної системи надання медичної допомоги дуже велика, т.к. саме глобальна мережа виступає основною платформою для реклами та просування медичних регіонів та дестинацій. Тематичні веб-портали дозволяють споживачеві за короткий проміжок часу отримати розширене уявлення про сегменти ринку медичного туризму, що цікавлять, і порівняти характеристики вибраних послуг і напрямків. Крім того, у періодичних електронних виданнях, таких як Medical Tourism Magazine та International Medical Travel Journal висвітлено останні наукові досягнення в даній сфері, а також тенденції розвитку медичного туризму та іншу профільну інформацію.

Різною мірою до процесу надання медичних послуг залучено владу та уряд країн, проте оптимізація роботи системи охорони здоров'я, безперечно, є одним із ключових напрямків діяльності будь-якої держави світу. Зокрема, кампанії з розширення ролі медичного туризму економіки країни можуть включати: створення спеціальних М-віз (медичних віз) чи спрощення в'їзду медичних туристів за стандартною візою; податкові преференції; сприяння інвестиціям у інфраструктуру системи охорони здоров'я. Державне втручання у згадану сферу також спрямоване на:

- здійснення правового регулювання суспільних відносин, що виникають у результаті взаємодії сторін;
- забезпечення безпеки туристів-пацієнтів та мінімізація ризиків;
- стандартизацію та сертифікацію галузі;
- збір даних, аналіз та облік медичної статистики.

Медичний турист як головний суб'єкт ринку. Як самостійний суб'єкт медичний турист є основним індикатором і критерієм, що розкриває сутність медичного туризму і дає можливість виділити цей вид подорожей із їх різноманіття. Кожна ланка медико-туристського механізму зосереджено навколо цього конкретного типу споживача так само, як і різноманітність

видів та форм послуг спрямовано задоволення постійно зростаючої кількості індивідуальних потреб людей у рамках згаданої сфери життя суспільства.

Деякі фахівці бачать подібність медичного туризму з ринком ділових поїздок, що набирає силу – так званім МІСЕ-туризмом, який включає проведення корпоративних зустрічей і презентацій (meetings), організацію заохочувальних і мотиваційних поїздок (incentives), участь у конференціях і конгресах (conferences), а також відвідування виставок та інших іміджевих заходів (events/exhibitions). Близькість двох різноспрямованих видів нішевого туризму полягає в тому, що в обох випадках споживачі фокусуються на одному конкретному виді діяльності (медицина/бізнес), а рекреації та релаксації відводиться другорядна роль.

Кількість людей, які подорожують з медичними цілями, щороку зростає. Безперечно, проведення різноманітних постійних та безперервних досліджень даного сегменту ринку та його споживачів є предметом надзвичайного інтересу вчених – з наукової точки зору – та підприємців – з практичної, застосовної в реальних умовах функціонування організацій сторони. Туризм – сфера, цілком орієнтована споживача і задоволення його рекреаційних потреб, що й пояснюється необхідність і важливість використання диверсифікаційного підходу до визначення споживчих сегментів. В рамках медичного туризму запропоновано кілька типологій (класифікацій) пацієнтів, що подорожують. Нижче представлені та коротко описані деякі з них.

В даний час спостерігається тенденція до переміщення туристів-пацієнтів із класичних медичних напрямків – країн Західної Європи, США, Австралії – у бік альтернативних, а саме Сінгапуру, Малайзії, Таїланду, Індії, Коста-Ріки. Безумовно, передумови та причини зміни напрямів стали цікавими фахівцям у галузі дослідження ринку та його сегментів, і в результаті численних спостережень та аналізів було зроблено певні висновки, які коротко викладені в цьому параграфі далі.

Так, у маркетинговому дослідженні ринку медичних подорожей «the market for medical travel», проведеному міжнародною організацією McKinsey

& Company, фахівці виявили п'ять основних спонукальних мотивів туристів до подорожі з метою споживання таких послуг: передові технології; найкраща якість обов'язкових медичних послуг; доступність (менший час очікування); щодо невисока вартість обов'язкових медичних послуг; щодо невисока вартість варіативних медичних послуг.

Наявність інноваційних технологій, що застосовуються в процесі обстеження та/або лікування – найбільш значущий показник для пацієнтів, що подорожують (40%). Вибір дестинації полягає в аналізі матеріально-технічної бази, а чи не близькості регіону чи вартості послуг. Наприклад, США, як один із популярних медичних напрямків, приймають 38% пацієнтів з Латинської Америки, 35% медичних туристів із Близького Сходу, 16% – з європейських держав та 7% канадців.

Якість обов'язкових медичних послуг, що надаються, – другий за значимістю показник, що визначає ймовірність вибору конкретної дестинації, на який посилаються 32% всіх медичних туристів. Для цього сегмента споживачів так само, як і для першого типу, не важлива вартість послуг та близькість локації. Цим пояснюється планомірне усунення пропозиції медичного туризму країни Азійсько-Тихоокеанського регіону, особливо у Південну Корею, Таїланд, Малайзію, Індію.

Своєчасне та оперативне надання необхідних послуг – головний критерій вибору медичної дестинації для 15% туристів. Тимчасовий фактор особливо цінний для процедур та операцій, що не терплять зволікань (ортопедія, загальна хірургія, кардіологія), оскільки на батьківщині пацієнта такі послуги не можуть бути надані негайно.

Лише для 9% туристів-пацієнтів головним стимулом до вибору дестинації є відносно невисока вартість обстеження та/або лікування. У зв'язку з тим, що ціни на однакові медичні послуги, але надані в різних регіонах світу, відрізняються, існує ймовірність, що найближчим часом значимість цінового аспекту в процесі прийняття споживчого рішення зросте.

Останній сегмент туристів, що становить лише 4% від кількості медичних споживачів, приймає рішення про вибір дестинації на основі порівняння цін та виявлення відносно невисокої вартості на варіативні медичні послуги, такі як ринопластика та інші види естетичної хірургії, збільшення грудей, ліпосакція. Потенційне розширення даного сегмента корелює зі зростанням ВВП душу населення та особистих доходів й у основному спостерігається передових розвинених державах.

Дослідник К. Поллард розглядає туристські мотиви розширено, пропонуючи «модель привабливості дестинації». До п'яти стимулів за версією МакКінзі додаються:

- аспекти культурної «близькості» – мова, релігія, традиції та навіть національна кухня;
- імідж дестинації, репутація країни та суспільні стереотипи;
- розвиненість та різноманітність розважальної складової напряму;
- можливі ризики та варіанти компенсацій.

Географічне виділення медико-туристських регіонів ґрунтується на загальних принципах сприйняття карти світу: у Північній Америці лідируючі позиції займають Канада, США та Мексика; у Європейському регіоні – Велика Британія, Німеччина, Іспанія, Італія, Франція; серед країн Середнього Сходу Ізраїль, Туреччина та ОАЕ визнані найуспішнішими дестинаціями; Азіатсько-Тихоокеанський регіон примітний інфраструктурними можливостями Південної Кореї, Таїланду, Індії, Сінгапуру, Китаю; Латинська Америка представлена Коста-Рікою та Колумбією.

Види лікування, які здійснюються в рамках медичного туризму, можна поділити на такі спеціалізації:

- комплексні обстеження та скринінги (check – up);
- кардіологія (коронарне шунтування, ангіопластика коронарних артерій, протезування серцевого клапана);
- ортопедія (травми суглобів та хребта, спортивна хірургія та травматологія, заміна стегнового та колінного суглоба);

- стоматологія (імплантація зубів, процедури з відбілювання);
- онкологія (широкий спектр напрямків);
- естетична хірургія та косметологія (ринопластика, зміна розміру частин тіла, ліпосакція).

Можливість розвивати певний напрямок медико-туристської діяльності у конкретній країні чи регіоні зумовлена сукупністю факторів. Так, загальносвітова та регіональна динаміка виробництва та споживання медичних послуг вивчається фахівцями Міжнародного науково-дослідного центру охорони здоров'я (International Healthcare Research Centre). За допомогою особливого інструменту – індексу медичного туризму (Medical Tourism Index – МТІ) – відбувається ранжування країн світу, які надають послуги у сфері охорони здоров'я, за трьома вимірами: довкілля дестинації, промисловість медичного туризму, якість сервісу та технічного оснащення.

За даними на 2022 рік, п'ять держав – Канада, Великобританія, Ізраїль, Сінгапур та Індія – визнані найпривабливішими напрямками для подорожей із медичними цілями (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Вибірка країн та індекс розвиненості медичного туризму в них

Позиція	Країна	Кількість балів
1	Канада	76,62
2	Великобританія	74,87
3	Ізраїль	73,91
4	Сінгапур	73,56
5	Індія	72,10
6	Німеччина	71,90
10	Колумбія	69,48
22	Бразилія	65,22
29	Мексика	60,70
34	Україна	57,01
41	Іран	36,00

Так, найбільш популярними областями спеціалізації канадських лікувально-профілактичних установ та діагностичних центрів визнані

ортопедія, нейрохірургія, програми зниження ваги/ліпосакція, пластична хірургія, стоматологія. Пацієнти вибирають цей напрямок виходячи з доступності та порівняно кращої якості послуг.

Медичний туризм у Великій Британії представлений широким спектром послуг у галузі хірургії, програмами з лікування репродуктивної системи та збільшення фертильності, а також реабілітаційними планами та процедурами щодо відновлення та зміцнення здоров'я після важкого лікування. Варто відзначити наявність великої кількості як державних, так і багатопрофільних приватних клінік і госпіталів з високим рівнем і якістю обслуговування. Вибір туристами Великобританії як напряму для медичної поїздки ґрунтується на близькості культури та можливості розмовляти міжнародною мовою, а також наявністю різноманітних туристичних атракцій та комфортних кліматичних та природних умов.

Займаючи третю позицію в ранжированому списку світових напрямів медичного туризму, Ізраїль спеціалізується на проведенні складних операцій та видів лікування онкології, ортопедії, кардіології, загальної, пластичної та естетичної хірургії, педіатрії. Основний спонукальний мотив туриста-пацієнта – використання інноваційних технологій у процесі обстеження та/або лікування разом зі значною економією на процедури. Так, вартість стоматологічних послуг у Сполученому Королівстві становить 1800-2500 фунтів, а аналогічні процедури в Ізраїлі коштуватимуть 600-1000 фунтів (60-67% економії). Вартість лікування катаракти в клинках США варіюється в межах 5000-6000 доларів, а в Ізраїлі воно складе 3500-4000 доларів (30-33% економії).

Сінгапур – високорозвинена держава та одна з провідних країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону – займає четверту позицію за критеріями, що сприяють розвитку медичного туризму. Дестинацію обирають з метою проведення серйозних хірургічних втручань, таких як трансплантація органів, лікування онкології, захворювань серця, а також хвороб у галузі офтальмології та неврології. Успіхам у лікуванні найскладніших недуг сприяє використання

високотехнологічного обладнання, а також професійний підхід медичних працівників до кожного пацієнта.

П'ята за привабливістю та якістю медичних послуг Індія дає можливість отримати комплексні послуги у галузі загальної, пластичної та судинної хірургії, неврології, ендокринології. Крім того, напрямок має унікальну конкурентну перевагу в розробці індивідуальних програм реабілітації та післяопераційного відновлення з найдавніших оздоровчих практик (Аюрведа, йога, медитації). Серед переваг слід зазначити порівняно низьку вартість процедур, а також відсутність мовного бар'єру для англомовних пацієнтів [48].

Щодо стану медичного туризму в Україні, яка, за оцінками фахівців Міжнародного науково-дослідного центру охорони здоров'я (International Healthcare Research Centre), займає 34-ю позицію з 41-ї можливих, то питання вимагає багаторівневого та багатопланового розгляду. Інтерес споживачів до цього виду нішевого туризму, безперечно, зростає, проте туристи розглядають, скоріше, не внутрішньокраїнні, а закордонні напрямки. Багато в чому це пояснюється незадовільним станом системи охорони здоров'я в Україні [26].

Однак, аналізуючи поточний стан медичного туризму в нашій країні, необхідно враховувати і позитивні аспекти, такі як різноманіття кліматичних і природних зон, і, як наслідок, широкий спектр послуг, що потенційно надаються, інноваційні розробки, висококваліфіковані фахівці, які практикують у великих містах, серед яких – Одеса.

1.3. Особливості технології та організації лікувальних турів

Лікувально-оздоровчий туризм є великим і популярним сегментом медичного туризму, тому для повного розуміння ринку медичного туризму доцільно розглянути його ключові елементи. Ринок медичного туризму – це система економічних відносин, пов'язаних з купівлею-продажем медичних і оздоровчих послуг та організацією поїздок для їх отримання. Ринок медичного

туризму представлений такими основними елементами, як покупці, продавці та продукти. Кожен елемент ринку медичного туризму пов'язаний з категоріями попиту, пропозиції та ціни відповідно. Продуктами на ринку медичного туризму є медичні та оздоровчі послуги. Медичні послуги включають в себе послуги з лікування та діагностики захворювань в різних медико-діагностичних групах. Оздоровчі послуги поділяються на послуги реабілітаційного туризму та оздоровчі послуги (санаторії, спа-салони та велнес-послуги). Ринок медичного туризму також включає послуги б'юті-туризму (пластична хірургія, догляд за зовнішністю та послуги косметичної медицини).

Особливість медичного та оздоровчого туризму полягає в тому, що кінцеві споживачі медичних послуг у більшості випадків не мають можливості купувати їх безпосередньо у виробників. Тому об'єктивною умовою функціонування ринку медичного та оздоровчого туризму є наявність посередників. Діяльність посередників характеризується широким спектром питань, пов'язаних з організацією туристичних поїздок, пошуком та укладанням договорів з постачальниками медичних послуг, транспортом, проживанням тощо. Агенції медичного та оздоровчого туризму надають комплексну підтримку туристам, що відрізняється від послуг, які пропонують звичайні туристичні агенції.

Медичний та оздоровчий туризм гарантує якісне, доступне медичне обслуговування до і після лікування, догляд під час лікування, планування лікування з лікарями в національних і міжнародних клініках, оцінку співвідношення ціна/якість різних лікувально-профілактичних закладів.

Розробка туру є раннім етапом розробки продукту санаторно-курортного закладу і значною мірою визначається безпосередньо на основі результатів маркетингових досліджень потреб туристичного ринку та пропозицій основних конкурентів на місцевому ринку, а також ринкової орієнтації санаторно-курортної організації («продавати те, що користується попитом, або те, що може користуватися попитом»), що пояснюється

наступними факторами. Розробка медичних турів туроператорами відбувається в середньому за шість-вісім місяців до запланованої дати медичного туру або сезону, оскільки багато часу потрібно на розробку продукту, маркетинг і просування. Як правило, цей процес прив'язаний до календарного року. Зазвичай, приблизно в січні санаторій готовий до роботи з посередниками і формуються пропозиції щодо складу продукції та цінової політики.

Основні етапи процесу планування туру можна виділити, виходячи з його цілей:

- 1) визначення схеми роботи з санаторієм при проведенні запланованого медичного туру;
- 2) визначення постачальників послуг і реалізація договірних деталей щодо медичного туру;
- 3) позиціонування медичного туру на ринку і ціни постачальників послуг. Ціноутворення на основі пропозиції;
- 4) планування каналів збуту продукту;
- 5) планування рекламних заходів.

Визначення схеми роботи з санаторієм при організації планового медичного туру базується на:

- Квоти місткості санаторіїв та їх сезонний розподіл;
- Порядок оплати та компенсації за невиконання умов договору;
- Можливість та умови представництва;
- Вимоги до прийому відпочиваючих (наявність чи відсутність санаторно-курортної карти, договору обов'язкового медичного страхування тощо).

Санаторно-курортні організації діють за досить простою договірною системою взаємовідносин з постачальниками послуг. Договори найчастіше заключаються на:

- 1) забезпечення відпочиваючих залізничними та авіа квитками (а також безпосередню їх доставку клієнтам в номер);

2) організацію екскурсійної та дозвільної програм для відпочиваючих в санаторії;

3) надання лікувальних та інших послуг відпочиваючим, які придбали путівки в туристичних агентствах;

4) трансферне обслуговування відпочиваючих (доставка від вокзалу до санаторію і назад) і ін.

Технологія планування та реалізації медичних турів визначається оптимізацією послуг на основі комплексного підходу, що включає формування програм обслуговування та підготовку щоденної медичної, анімаційної та дозвільної програм. Оптимальна програма послуг – це програма, яка враховує потреби клієнта та предмет послуги, включаючи зміст послуг, їх склад, кількість та порядок надання. При розробці програми медичного туру необхідно враховувати не тільки комфорт тих чи інших послуг, а й відповідність програми обслуговування цілям поїздки.

Зрозуміло, що вивчення медичного туризму має бути комплексним, так як він інтегрований в економічну, соціальну, культурну, кадрову і місцеву структуру. В економічній літературі є численні дослідження взаємодії медичного туризму з економічним зростанням. Вони виявили, що цей вид туризму може сприяти диверсифікації економіки і прибутковості за рахунок збільшення зайнятості, забезпечення закладів охорони здоров'я матеріальними ресурсами і поліпшення обороту капіталу. Також є додаткові бонуси; Таким чином, країна може розраховувати на збільшення попиту на медичні послуги на внутрішньому ринку, а також поліпшення здоров'я населення, при цьому цей процес, в довгостроковій перспективі, знову матиме позитивний вплив на економічний розвиток

В останні роки ринок медичних послуг продовжує змінюватися. Традиційні санаторії та пансіонати перестають бути місцями лікування для людей похилого віку, а стають багатофункціональними центрами здоров'я, розрахованими на широке коло споживачів .

Сучасна трансформація таких курортних центрів, як Трускавець, зумовлена двома факторами. Перша – це зміна попиту на медичні послуги. Здоровий спосіб життя стає модним, і все більше людей потребують програм для підтримки здоров'я та зняття стресу. У фокусі уваги – люди середнього та старшого віку, які віддають перевагу активному відпочинку і часто обмежені в часі. На думку багатьох експертів, саме цей тип споживачів буде основним клієнтом санаторно-курортних закладів у 21 столітті.

Другою причиною зміни напрямку розвитку курортів є скорочення традиційної підтримки, в тому числі фінансової підтримки з боку муніципалітетів і держави. Санаторно-курортні заклади були змушені диверсифікувати свої продукти, щоб вийти на нові сегменти споживчого ринку та залучити додаткових клієнтів. Програми перебування на курортах урізноманітнюються, організовуються різноманітні культурні та спортивні заходи, надається повний спектр медичних та реабілітаційних послуг.

Міжнародна конференція з медичного та оздоровчого туризму, що відбулася в Італії в 1999 році, вказала на важливість розвитку цього виду туризму в сучасному суспільстві та необхідність широкого вивчення рекреаційно-лікувального ринку і розробки та впровадження стандартів курортних послуг .

Ринок сучасного медичного туризму включає в себе заклади розміщення, що надають медичні послуги (санаторії, курортні клініки, спа-готелі), туристичні агентства (посередники, що продають ці послуги) і туристів (відпочиваючих).

Залежно від мети своєї діяльності, курорти виконують такі функції:

- санаторії та будинки відпочинку;
- медична реабілітація пацієнтів;
- оздоровчий відпочинок та профілактика захворювань;
- культурно-оздоровчий, лікувальний та відпочинковий відпочинок.

Як особливий процес, медичні та оздоровчі послуги на курортах спрямовані на покращення здорового способу життя споживачів (подорожуючих) шляхом організації відпочинку та оплати конкретних послуг.

У зв'язку зі специфікою надання послуг склалися певні форми обслуговування, такі як оздоровчі процедури, оздоровча гімнастика, лікувальна фізкультура, що виконується самостійно під керівництвом інструктора, туристичні заходи (прогулянки, короткі екскурсії, подорожі тощо), сонячні ванни, водні процедури, повітряні ванни та ігри на свіжому повітрі.

На прикладі курорту "Трускавець" було досліджено оздоровчу програму для відпочиваючих (туристів) і виявлено, що вона включає заходи, які можна поділити на такі групи

Екскурсії та інформаційні заходи: екскурсії (з різними темами, видами транспорту та місцями проведення).

Культурно-розважальні заходи: участь у концертах, театральних виставах, мистецьких фестивалях, фольклорних програмах тощо.

Розважальні заходи: різноманітні конкурси, анімаційні програми, атракціони, ігри, вікторини, аукціони, свята, відвідування розважальних закладів (аквапарків, тематичних парків).

Спортивно-оздоровчі заходи: тренування з різних видів спорту, оздоровчі фітнес-тренування, масаж та акупунктура, фізіотерапія всіх видів, відвідування саун, лазень, басейнів та фітнес-центрів, організація спортивних змагань, конкурсів та ігор на свіжому повітрі, на річці та на морі екскурсії, одноденні та багатоденні походи, рафтинг, вітрильний спорт, дартс, дайвінг, каякінг, парапланеризм, верхова їзда тощо.

Соціальні заходи: вечірні зустрічі та конференції, форуми та збори, відвідування промислових підприємств та спеціальних об'єктів, таких як сільськогосподарські, освітні та дитячі заклади, відвідування сім'ї, участь у робітничих рухах.

Щоб привернути увагу іноземних туристів, українським курортам необхідно вирішити низку проблем, пов'язаних з фінансуванням, управлінням та модернізацією. Формування (дизайн) туристичного продукту українських курортів має базуватися на сучасних курортних технологіях, що підвищують якість життя. З цією метою ми рекомендуємо наступне: розробити кардинально новий підхід до діяльності санаторіїв, заснований на досвіді управління міжнародним ринком курортних готелів.

Повноцінне задоволення потреб споживачів (відпочиваючих, гостей, туристів та рекреантів) у послугах відпочинку та релаксації під час перебування на конкретному курорті.

Одним із ключових викликів у сфері оздоровчого туризму є розвиток навичок і спроможності фахівців у галузі туризму розробляти оздоровчі програми на курортах відповідно до встановлених міжнародних стандартів.

Розробка програм зміцнення здоров'я здійснюється відповідно до принципів цілісності та доброчесності, а також навчання практиків науково обґрунтованим методам для різних видів санаторно-курортної діяльності.

Соціальні наслідки впровадження нового підходу оздоровчого туризму в санаторно-курортну практику є наступними.

1) Формування інноваційних функціональних підсистем "релаксація" та "активна рекреація" в національній системі охорони здоров'я.

2) Впровадження міжнародних законів ведення туристичного бізнесу та методів управління якістю окремих процесів обслуговування в діяльність, що сприятиме підвищенню прибутковості національної санаторно-курортної галузі.

Це вимагає розробки нових способів надання послуг споживачам, щоб їхні загальні потреби в релаксації та відпочинку, а також медичні потреби були повністю задоволені під час перебування на курорті.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Державне регулювання та організаційні засади розвитку лікувального туризму в Україні

До числа пріоритетних напрямків розвитку сфери рекреації і туризму слід відносити лікувально-оздоровчий і медичний туризм. До числа незаперечних переваг даних видів туризму в умовах України можна віднести:

- соціальну значимість та актуальність медичного та лікувальнооздоровчого туризму в умовах сучасної системи виробничих відносин;

- активну діяльність з розвитку сфери медичного та лікувально-оздоровчого туризму;

- визнання стратегічним напрямом розвитку сфери рекреації та туризму на державному рівні в контексті прийнятих цільових програм та нормативноправових актів;

- наявність інфраструктурних об'єктів, особливо в сфері лікувальнооздоровчого туризму, що мають тривалу історію і власний усталений бренд;

- наявність висококваліфікованих кадрів у сфері соціального забезпечення, охорони здоров'я, нетрадиційної медицини та курортології, які можуть бути задіяні в процесі реалізації медичних та лікувально-оздоровчих турів;

- формування типового портрета споживача послуг медичних та лікувально-оздоровчих послуг;

- досвід використання сучасних форм і механізмів організаційноекономічного забезпечення процесу реалізації медичного та лікувальнооздоровчого туризму (проекування кластерних моделей,

застосування схем державно-приватного партнерства, впровадження програм екологізації туристського бізнесу);

- наявність навчально-виробничої та науково-практичної бази для розвитку практико-орієнтованих основ рекреації та медичного туризму;

- використання досягнень цифрової економіки для підвищення ефективності та якості послуг, що надаються в процесі реалізації лікувально-оздоровчих та медичних турів;

- додаткову можливість з розвитку експорту медичного та лікувально-оздоровчого туризму в країни далекого зарубіжжя, особливо в Азіатсько-тихоокеанському напрямку.

Грунтуючись на описаних вище конкурентних перевагах, автор пропонує проводити комплексну оцінку поточного стану сфери медичного та лікувально-оздоровчого туризму по ряду напрямків. Розглянемо їх більш детально, підкріплюючи відповідною статистичною інформацією.

1. Оцінка нормативно-правового забезпечення медичного та лікувально-оздоровчого туризму.

Процес формування єдиного нормативно-правового забезпечення, проектування та реалізації туристської діяльності розвивався послідовно і, як показує проведений аналіз, переживав певні пікові точки, які багато в чому збігаються зі зміною життєвого циклу національного туристського продукту.

У зв'язку зі зміною соціально-економічного та суспільно-політичного становища, стає знову актуальною законотворча діяльність з формування та впровадження єдиних правових норм, які б максимально відповідали стратегічним траєкторіям розвитку України.

На думку автора, більшою мірою необхідно приділити увагу парламентаріїв не на доопрацювання або створення нового модельного закону, а на розробку і прийняття спеціалізованих нормативних актів, які регулювали б як напрямки туристської діяльності, так і окремі види туризму, перш за все медичний і лікувально-оздоровчий, що особливо актуально у зв'язку з розширенням ємності і затребуваності загального туристського ринку.

2. Оцінка інституційного забезпечення медичного та лікувально-оздоровчого туризму

На основі сформованого за останні десятиліття каркаса нормативноправового законодавства і тенденцій регулювання ринку медичних і лікувально-оздоровчих послуг сформувалися і індивідуальні підходи до інституційного забезпечення процесу організації та управління у сфері лікувально-оздоровчого та медичного туризму. При формуванні системи органів державного управління у сфері туризму враховувалася як загальносвітова практика, так і національні особливості. Крім того, значний вплив на формування сформованої структури інституційного забезпечення сфери туризму надав рівень розвитку туризму як галузі національної економіки, здатної вирішувати ключові завдання забезпечення зростання ВВП і створювати умови для підвищення добробуту громадян країни, безпосередньо зайнятих на підприємствах індустрії або в суміжних галузях.

Необхідно також відзначити той факт, що на національному рівні відсутній конкретний орган державного управління, в компетенції якого було б виключно реалізація державної політики у сфері медичного та лікувально-оздоровчого туризму. Дана обставина обумовлена з одного боку системним взаємозв'язком лікувально-оздоровчого та медичного туризму з іншими видами туристською діяльністю, а з іншого боку недостатнім рівнем економічного розвитку досліджуваного ринку туристських послуг.

3. Оцінка та характеристика кращих практик і досягнень у сфері медичного та лікувально-оздоровчого туризму

Важливе значення в процесі проведення оцінки поточного стану розвитку досліджуваних видів туризму має облік і систематизація кращих практик і досягнень у сфері медичного та лікувально-оздоровчого туризму.

Аналіз основних підсумків роботи у сфері охорони здоров'я міста Одеси у 2022 р. та основних завдань на 2023 р. дає можливість з упевненістю заявити про те, що розвитку медичного туризму у Одесі приділяється підвищена увага. Витрати міста охорону здоров'я збільшуються щорічно; значна частина коштів

надходить і з федерального бюджету: у 2022 р. фінансування сфери коштувало 4,2 млрд руб., що на 22% більше за показник 2021 року [7].

На сьогоднішній день в м. Одеса функціонує понад 100 стаціонарів та 400 амбулаторно-поліклінічних установ, а також 32 науково-дослідні інститути та понад тисячу приватних медичних організацій. Місто займає одне з лідируючих місць у країні за кількістю лікарів на душу населення (у системі охорони здоров'я Одеси зайнято понад 150 тисяч медичних працівників). У 2022 р. загальна кількість тих, хто звернувся за амбулаторною медичною допомогою до державних закладів охорони здоров'я міста, збереглася на позначці 2021 р. і склала 41 млн осіб, а кількість пролікованих іногородніх громадян збільшилася вдвічі: з 20,5 тис. чол. у 2021 р. до 45,0 тис. чол. 2022 р.

За різними оцінками, щорічно лікування в м. Одеса проходять від 130 до 150 тисяч жителів, у тому числі 79,9% – пацієнти із міст України, користуються можливостями системи обов'язкового соціального страхування. До 90% у структурі внутрішнього медичного туризму відведено лікуванню складних захворювань (кардіологія, онкологія, ортопедія), 15,2% пацієнтів від загального потоку – туристи з країн СНД, 4,9% – представники європейських держав (в основному Швеції, Фінляндії, Прибалтики), що приїжджають з метою лікування несерйозних захворювань (рис. 2.1). Найбільш затребуваними у них визнано послуги стоматології (44%), гінекології та урології (23%), пластичної хірургії (17%), ортопедії та травматології (11%) та офтальмології (5%). Крім того, закордонні туристи часто звертаються до петербурзьких клінік за екстракорпоральним заплідненням (ЕКО). Причина цього – середній коефіцієнт результативності, що перевищує середньосвітові показники ефективності (36% у Одеси проти 33% загальносвітової практики), а також відсутність легалізації даного виду медичних послуг у деяких країнах світу.

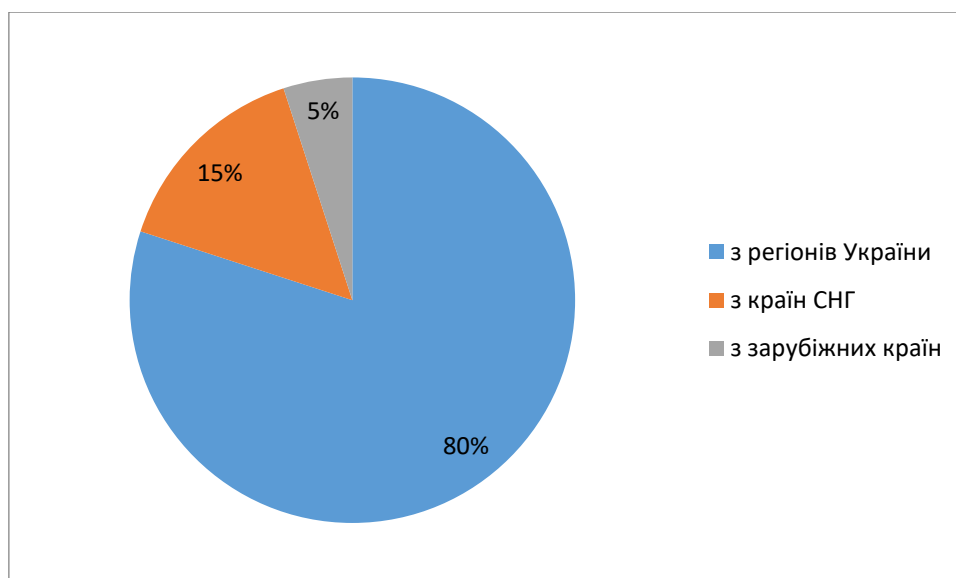

Рис. 2.1 Відсоток туристів, що приїжджають до м. Одеси

Одеса як медичний напрямок привабливий для туристів-пацієнтів із різних точок зору. Все ж таки вирішальну роль для споживача грає можливість отримати спеціалізовані послуги, що надаються в профільних лікувально-профілактичних закладах – без них мета медичної поїздки фактично не буде досягнута.

2.2. Діагностика інфраструктури та ресурсів у сегменті лікувального туризму

Ключовим фактором формування стійкого попиту та лояльності споживача у сфері лікувально-оздоровчого та медичного туризму слід визнати рівень задоволеності можливостями та перевагами ресурсного потенціалу досліджуваних видів туризму. у разі медичного туризму споживач віддає безсумнівну перевагу рівню і якості туристської інфраструктури конкретної організації, що надає відповідні послуги. Дане твердження характерно для більшості видів медичного туризму, хоча в кожному конкретному випадку рівень значущості може відрізнятися в кількісному вимірі при збереженні непорушності самого співвідношення.

У разі лікувально-оздоровчого туризму, спостерігається інша ситуація споживач послуг приділяє майже рівну увагу як самої дестинації її потенціалу, так і туристській інфраструктурі. При цьому досить часто на практиці клієнт спочатку робить вибір на користь конкретної дестинації, в подальшому підбираючи конкретний суб'єкт (або суб'єкти, як часто буває в разі самодіяльного туризму) ринку, який може надавати відповідні лікувально-оздоровчі послуги.

У туристській інфраструктурі доцільно враховувати специфіку виду туризму. Так, для лікувально-оздоровчого туризму виділимо наступні елементи:

- соціальної інфраструктури – лікувально-профілактичні установи (надають платні послуги), курорти і санаторії, оздоровчі центри, дитячі табори, пасажирський транспорт, освітні установи (здійснюють підготовку фахівців для індустрії туризму);

- виробничої інфраструктури – транспортний комплекс, інформаційне забезпечення індустрії туризму;

- інституційної інфраструктури – органи державної влади та управління, в компетенції яких знаходиться індустрія туризму [11, с. 40].

Важливою складовою лікувально-оздоровчого туризму є природні та кліматичні ресурси – частина туристських ресурсів, представлена природними комплексами, лікувально-оздоровчими місцевостями, кліматом, явищами природи.

Інфраструктура лікувально-оздоровчого туризму являє собою сукупність специфічних взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів виробничого, соціального та інституційного призначення, необхідних і достатніх для ефективного функціонування туристської галузі, забезпечення нормального доступу туристів до ресурсів та їх належного використання з метою лікувально-оздоровчого туризму, а також для життєдіяльності підприємств індустрії туризму [15, с. 65]

До числа обраних елементів відносять:

- ціну послуги, тобто повну вартість туру або поїздки в умовах самодіяльного туризму;
- унікальність надаваних послуг, тобто можливість отримання обраних послуг на основі застосування інноваційних технологій і мають винятковий характер;
- якість послуг, що надаються, тобто отримання послуг у відповідність з державними і внутрішньогалузевими стандартами якості на рівні забезпечує запити і фінансові можливості конкретного споживача;
- кадрове забезпечення-персонал організації, що надає послуги у відповідній галузі туризму, що володіє достатніми професійними компетенціями і готовий до комунікації зі споживачем, в тому числі в умовах в'їзного туризму;
- рівень використовуваного обладнання-відповідність медичної та лікувально-оздоровчої техніки, обладнання та технологій запитам споживача, рівню розвитку інновацій, галузевим стандартам, функціональним характеристикам і т. д.;
- ділова репутація організації, що надає послуги-імідж і репутація організації, що надає відповідні послуги на національному та міжнародному ринку, наявність і кількість позитивних відгуків з боку клієнтів, проведення політики лояльності по відношенню до постійних клієнтів і т. д.;
- транспортна доступність-можливість безперешкодного доступу до організації, що надає відповідні послуги, наявність і рівень розвитку транспортних комунікацій в залежності від локалізації організації і самої дестинації;
- туристський потенціал дестинації, тобто значимість самої дестинації для туриста, можливість ознайомлення з основними природними, культурними та історичними пам'ятками, інтерес туриста до регіону і його особливостей;
- можливість отримання додаткового сервісу, тобто наявність інших туристських або суміжних послуг, що надаються споживачеві (наявність і

якість засобів розміщення, якість і цінова доступність послуг підприємств громадського харчування, наявність анімаційного та екскурсійного сервісу і т. п. в залежності від виду лікувально-оздоровчого або медичного туризму;

– споживчі переваги-загальна спрямованість і інтерес клієнта до послуг, що надаються і формують його модель поведінки на конкретному ринку.

На сьогодні ринок лікувально-оздоровчого туризму зазнає помітних змін. Звичайні санаторні курорти перестали бути місцем для лікування і відпочинку осіб похилого віку. Санаторії стають повнофункціональними оздоровчими центрами, де може відпочивати і лікується широке коло споживачів.

У наш час вибір видів туризму для лікування та оздоровлення різноманітний. Є курорти, що спеціалізуються на лікуванні будь-яких певних хвороб, а також змішані, метою яких є загальне відновлення сил.

Спеціалізацію будь-якого курорту визначають курортні фактори – природно-лікувальні фактори, що використовуються для цілей профілактики, терапії та медичної реабілітації хворих на курортах. Основні курортні фактори: ландшафтно-кліматичні умови; лікувальні грязі і мінеральні води.

На бальнеологічних курортах в якості головного лікувального фактора використовуються природні мінеральні води. Вони рекомендуються для зовнішнього застосування (ванни) і внутрішнього (пиття, інгаляції і т. ін.) споживання. Мінеральні води допомагають вилікуватися від багатьох недуг. Серед пацієнтів, які приїжджають на бальнеологічні курорти, в основному люди із захворюваннями шлунково-кишкового тракту, серцево-судинної і нервової системи, дихальних шляхів і опорно-рухового апарату. Лікування на цих курортах дає результати, порівнянні з впливом звичайних лікарських препаратів, але при цьому виключаються побічні ефекти, немінучі при прийомі ліків, подовжується період ремісії, знижується ймовірність подальших загострень і їх інтенсивність [10].

Отже, викладене дозволяє зробити наступний попередній висновок: поняття "оздоровчий туризм" є досить широким, безпосередньо дотичним з

медичним, рекреаційним і лікувальним туризмом, а також спа-туризмом. У підходах до визначення терміна "оздоровчий туризм" і близьких до нього понять можна помітити наявність точок дотику. Через виділені критерії кожен з перерахованих видів туризму співвідноситься з поняттям оздоровчий туризм. Загальним для всіх визначень, пов'язаних зі здоров'ям, є розгляд їх змісту з точки зору використовуваних лікувальних факторів, мотивації туристів і цілей поїздок. Також виділена класифікація видів курортів за основними лікувальними факторами: бальнеологічні курорти, грязьові курорти, кліматичні курорти і змішані.

2.3. Аналіз зовнішнього, внутрішнього середовища та конкурентної позиції України у сегменті лікувального туризму

Формування стратегічних пріоритетів та цільових завдань реалізації стратегії розвитку ринку туристичних послуг залежить від стану зовнішнього середовища. І одним із значущих аспектів підготовчого етапу визначення стратегічних пріоритетів є формування підходу щодо оцінювання значущості складових середовища, їх сили впливу.

Метою проведення оцінювання є визначення переліку найбільш значущих факторів середовища, що впливають на розвиток регіонального комплексу туризму сфери оздоровлення.

У кожного фактору середовища є позитивний і негативний вплив на регіональний туристичний комплекс. Тому, завданням проведення оцінки є визначення сукупності факторів зовнішнього середовища, їх складових, а також дослідження того, який вплив кожний конкретний фактор виявляє на туристичний комплекс, яка пріоритетність та значущість їх впливу.

Основні вимоги до проведення оцінки факторів середовища, що впливають на розвиток регіонального комплексу туризму сфери оздоровлення сформулюємо виходячи з виявлених структурних елементів туризму сфери оздоровлення, орієнтації оцінки на забезпечення розвитку в стратегічному

аспекті регіонального комплексу туризму сфери оздоровлення, а також відбиття об'єктивності результатів оцінки. До таких вимог віднесені принципи:

- комплексність – ураховує всі аспекти факторів середовища, що впливають на розвиток регіонального комплексу туризму сфери оздоровлення;

- оперативність – оцінювання факторів середовища здійснюється на основі критеріїв, таких як, швидкість інформаційного обміну, збору і обробки, актуальність інформації та ін.;

- адекватність отриманої інформації щодо характеристик середовища – включає критерії повноти інформації, надійності та ін.;

- релевантність – відповідність інформації щодо факторів середовища розв'язуванню проблем;

- діалектичність – розгляд у динаміці явищ і змін показників факторів середовища;

- ясність і чіткість інформації щодо факторів середовища – зрозумілість для кінцевих споживачів;

- синергетичний ефект – можливість одержання інтегрованої оцінки факторів середовища.

Оцінка факторів розвитку регіонального комплексу туризму сфери оздоровлення має винятково важливе значення для підвищення конкурентоспроможності туристичного комплексу стосовно інших галузей регіону й туристичних комплексів. Результатом оцінки факторів розвитку є ранжирування факторів середовища для наступного визначення альтернатив і стратегії розвитку туристичного комплексу.

Основними факторами-умовами для розвитку туристичної діяльності в сфері оздоровлення були виявлені: рекреаційні ресурси туризму в сфері оздоровлення, ресурси туристичної інфраструктури туризму в сфері оздоровлення, державне регулювання діяльності туризму в сфері

оздоровлення, стан регіону туризму в сфері оздоровлення, взаємодія яких спрямована на створення й реалізацію послуг туризму в сфері оздоровлення.

Оцінку значимості впливу даних факторів на економічну ефективність розвитку туризму сфери оздоровлення в Одеській області пропонується здійснити на основі методу експертної оцінки.

Обґрунтованість застосування експертного методу обумовлена наступними обставинами:

- оцінювані фактори, що виявляють вплив на економічну ефективність розвитку туризму сфери оздоровлення в регіоні, вимірюються кількісними і якісними показниками, що обумовлює необхідність приведення їх до порівнянного виду й ранжируванню на основі бальної системи оцінки;

- залучені в якості експертів особи є відомими й компетентними фахівцями в сфері туризму, їх думки незалежні;

- залучені експерти представляють досить великий спектр видів діяльності, безпосередньо пов'язаних з організацією в регіоні туристичної діяльності;

- дані опитування експертів представлені в однаковому, чітко вираженому виді й дозволяють здійснити їхню математичну обробку;

- склад застосовуваних показників і їх угруповання були оцінені експертами й виявили високий ступінь погодженості їх думок.

Здійснення даного завдання проводилося шляхом опитування експертів, що мають відношення до туристичної і санаторно-курортної діяльності. У таблиці 2.1 представлені характеристики залученої групи експертів з туристичної й санаторно-курортної індустрії.

Як видно з таблиці, при реалізації поставленого завдання нами залучалися як практичні фахівці, так і фахівці зі значимим досвідом науковометодичних розробок у сфері управління розвитком туризму.

Таблиця 2.1

**Склад експертів для визначення значимості впливу факторів на
розвиток туризму сфери оздоровлення**

№	Організація	Посада	Досвід роботи в туристичній індустрії
1	ТОВ «Мандри світ»	Генеральний директор	7
2	Клінічний санаторій ім. Пирогова "Куяльник"	Заступник директора	18
3	Одеський лікувально-оздоровчий центр Євмінова	Фахівець із розвитку	12
4	Санаторій «Біла Акація»	Заступник директора	5
5	Готельний комплекс «Лондонський»	Директор	15
6	Санаторій «Люстдорф»	Керівник відділу маркетингу	5
7	База відпочинку «Корал»	Директор з розвитку	6
8	Туристичний комплекс «Зелений кампус»	Заступник директора	6
9	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	Доцент кафедри менеджменту, маркетингу й туризму	8

Експертній оцінці були піддані фактори, що включені в 4 групи: рекреаційні ресурси туризму в сфері оздоровлення, ресурси туристичної інфраструктури туризму в сфері оздоровлення, державне регулювання діяльності туризму в сфері оздоровлення, стан регіону туризму в сфері оздоровлення (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Складові групи факторів

Група факторів	Характеристика факторів середовища
Рекреаційні ресурси туризму в сфері оздоровлення	рівень залучення ресурсів регіону в туристичну діяльність
	якісний стан і різноманітність ландшафтних, флористичних та фауністичних ресурсів,
	природних лікувальних ресурсів (термо-мінеральних джерел, соляних озер, грязьових пісків)

	якісний стан культурно-естетичних, якісний стан концептуальних ресурсів
	доступність ресурсів
	стан матеріально-технічної бази для реалізації послуг оздоровчо-профілактичного та оздоровчо-лікувального напрямків туризму
Ресурси туристичної інфраструктури туризму в сфері оздоровлення	стан стандартизації й класифікації об'єктів туристичної індустрії в регіоні для надання послуг оздоровлення,
	організація господарства туризму в сфері оздоровлення
	умови інформаційного забезпечення і підтримка,
	засоби і системи зв'язку,
	наявність і ефективність функціонування регіонального туристського сайту,
	рекламна активність регіону,
	формування моди на туризм в сфері оздоровлення
	рівень розвитку і якість роботи транспортної інфраструктури,
	рівень розвитку і якість роботи підприємств харчування,
	рівень розвитку і якість роботи засобів розміщення,
	рівень розвитку і якість роботи установ культури, спорту,
	рівень розвитку і якість роботи установ охорони здоров'я,
система знань і вмінь персоналу,	
Державне регулювання діяльності туризму в сфері оздоровлення	регулювання та контроль за діяльністю туризму в сфері оздоровлення
	законодавче забезпечення розвитку туризму в сфері оздоровлення, створення конкурентоспроможного національного турпродукту
	забезпечення розвитку туризму в сфері оздоровлення
	захист добросовісної конкуренції на ринку туристичних послуг в сфері оздоровлення й запобігання монополізму
Стан регіону туризму в сфері оздоровлення	соціально-економічний стан регіону туризму в сфері оздоровлення рівень економічного розвитку та добробуту суспільства,
	цінова стратегія регіону,

	кількість зайнятих у галузі,
	політична стабільність,
	релігійна й культурна толерантність,
	рівень злочинності,
	медико-санітарний стан регіону
	ділова репутація і бренд регіону на ринку туризму в сфері оздоровлення
	екологічний стан регіону

Оцінку значимості факторів середовища, визначено за допомогою експертної системи з використанням методу попарних порівнянь, з огляду на кількісні і якісні характеристики складових факторів. Тим самим нівелюється фактор непорівнянності різних показників.

Оцінка факторів середовища здійснювалася на період 3 роки з урахуванням змін у зовнішньому середовищі, які або мають певні тренди й тенденції, або мають ознаки прояву невизначеності, відслідковуючи їх відповідно до етапів зміни. Для зведення часткових показників у єдиний інтегральний показник і одержання узагальнюючої комплексної оцінки застосований метод розрахунку середньгеометричної.

У табл. 2.3 наведені значення коефіцієнтів значимості груп факторів впливу зовнішнього середовища на розвиток туризму сфери оздоровлення в регіоні, отримані експертним шляхом.

Таблиця 2.3

Значимість груп факторів впливу зовнішнього середовища

Група факторів зовнішнього середовища	Значимість факторів групи	Нормована значущість групи
Рекреаційні ресурси туризму в сфері оздоровлення	0,24	0,82
Ресурси туристичної інфраструктури туризму в сфері оздоровлення	0,30	1,00

Державне регулювання діяльності туризму в сфері оздоровлення	0,19	0,63
Стан регіону туризму в сфері оздоровлення	0,27	0,91
	1,00	

За допомогою експертної системи було проведено оцінювання значущості факторів середовища з використанням методу аналізу ієрархій за допомогою якого враховано також кількісні і якісні характеристики факторів.

Експерти отримали завдання здійснити кількісну оцінку відносної значущості кожної складової зовнішнього середовища і окремих її факторів. До експертизи залучалися керівники та спеціалісти вищої та середньої ланки управління туристичних підприємств, організацій та установ. В результаті оцінки отримані коефіцієнти значущості за кожною складовою середовища.

Після визначення переліку факторів заповнюється матриця парних порівнянь оцінюючи, наскільки одна складова у порівнюваній парі більш значуща за критерієм «значущість складової зовнішнього середовища для забезпечення умов ефективного туризму сфери оздоровлення»:

$$A = |a_{ij}|_{(m \times m)} \quad (2.1)$$

де кожен елемент a_{ij} є відносною оцінкою переваги фактору x^i порівняно з фактором x^j ($i, j = 1 \dots m$) множини X , та обчислюються вектор пріоритетів ($w_1 \dots w_m$) (визначення головного власного вектора) по даній матриці. Для побудови матриці A , мінімальною необхідною умовою є визначення $m-1$ суджень парних порівнянь m об'єктів, з них можна вивести решту всіх суджень, використовуючи наступне відношення:

$$a_{ij} = \frac{a_{1j}}{a_{1i}} \text{ для всіх } i, j = 1 \dots m, i \neq j \quad (2.2)$$

При цьому виконується розрахунок узгодженості локальних пріоритетів, при якому визначається максимальне значення суджень матриці A , λ_{max} шляхом множення матриці порівнянь на вектор пріоритетів, і ділення компонент отриманого нового вектора на відповідні компоненти вектора пріоритетів, а потім розділивши суму параметрів нового вектора на їх загальну кількість. Чим ближче λ_{max} до m , тим більше узгоджений результат.

Індекс узгодженості розраховується:

$$I = \frac{\lambda_{max} - m}{m - 1} \quad (2.3)$$

Для остаточного з'ясування погодженості результатів парних порівнянь обчислюється кількісна оцінка відносної погодженості. Це відношення індексу погодженості до середньостатистичного значення індексу погодженості при випадковому виборі коефіцієнтів матриці порівнянь. Дані можна вважати практично несуперечливими (досить погодженими), якщо значення відносини погодженості менше ніж 0,1. В іншому випадку експерт повинен перевірити свої оцінки щодо відносної важливості об'єктів в попарних порівняннях. У якості поправочного коефіцієнта при остаточному з'ясуванні погодженості оцінок у матриці парних порівнянь, використовується середнє значення випадкового індексу згідно табл. 2.4

Таблиця 2.4

Середнє значення показника узгодженості залежно від кількості об'єктів, які порівнюються

Кількість об'єктів	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Погодженість (СУ)	0	0	0,58	0,9	1,12	1,24	1,32	1,41	1,45	1,49	1,51

Розраховується значення відношення узгодженості:

$$Y = \frac{I}{CY} \quad (2.4)$$

Таблиця 2.5

Погодженість оцінок груп факторів впливу зовнішнього середовища

Показник	Розрахунок
λ_{\max}	4,073
Індекс узгодженості (IY)	0,024
Середнє значення узгодженості (CY)	0,900
Відносне значення узгодженості (Y)	0,027
Нормативне значення	0,1

Оскільки отримане відносне значення (0,027) не перевищує 0,1, то отримані результати значимості груп факторів впливу зовнішнього середовища можуть бути використані в подальших розрахунках.

Аналогічно виконувалась експертиза за окремими факторами середовища. Експертна оцінка значущості факторів зовнішнього середовища, що впливають на розвиток регіонального комплексу туризму, дозволила отримати дані по кожній групі факторів впливу. У табл. 2.6 представлена значимість факторів середовища «рекреаційні ресурси туризму в сфері оздоровлення».

Таблиця 2.6

Відносна значимість факторів «рекреаційні ресурси туризму в сфері оздоровлення»

Складові факторів	Значимість факторів	Нормативна значимість факторів	Нормована значимість факторів (загальна вага)	Погодженість
рівень залучення ресурсів регіону в туристичну діяльність	0,126	0,500	0,127	$\lambda_{\max}=6,0133$; IY=0,013; CY=1,24; Y=0,010
якісний стан і різноманітність ландшафтних, флористичних та фауністичних ресурсів,	0,126	0,500	0,127	

природних лікувальних ресурсів (термомінеральних джерел, соляних озер, грязьових пісків)	0,230	0,913	0,229
якісний стан культурно- естетичних, якісний стан концептуальних ресурсів	0,132	0,525	0,131
доступність даних ресурсів	0,132	0,525	0,131
стан матеріально-технічної бази для реалізації послуг оздоровчо-профілактичного та оздоровчо- лікувального напрямків туризму	0,252	1,000	0,254
Σ	1,00		

Узагальнений показник «рекреаційні ресурси туризму в сфері оздоровлення» складає 0,63.

Значимість факторів середовища «ресурси туристичної інфраструктури туризму в сфері оздоровлення», наведена в табл. 2.7

Таблиця 2.7

**Відносна значимість факторів «ресурси туристичної
інфраструктури туризму в сфері оздоровлення»**

Складові факторів	Значимість факторів	Нормативна значимість факторів	Нормована значимість факторів (загальна вага)	Погодженість
стан стандартизації й класифікації об'єктів туристичної індустрії в регіоні для надання послуг оздоровлення,	0,053	0,466	0,053	$\lambda_{\max}=13,7292;$ $IY=0,1245;$ $SU=1,72;$ $U=0,080$
організація господарства туризму в сфері оздоровлення	0,059	0,519	0,061	
умови інформаційного забезпечення і підтримка,	0,060	0,533	0,060	
засоби і системи зв'язку,	0,055	0,488	0,056	
наявність і ефективність функціонування регіонального туристського сайту,	0,066	0,587	0,068	
рекламна активність регіону,	0,070	0,620	0,068	
формування моди на туризм в сфері оздоровлення	0,064	0,561	0,063	
рівень розвитку і якість транспортної інфраструктури, роботи	0,090	0,799	0,093	
рівень розвитку і якість роботи підприємств харчування,	0,101	0,895	0,103	
рівень розвитку розміщення, засобів і якість роботи	0,101	0,895	0,103	
рівень розвитку і якість роботи розваг, установ культури, спорту,	0,063	0,554	0,063	
рівень розвитку і якість роботи установ охорони здоров'я,	0,113	1,000	0,111	
система знань і вмінь персоналу	0,104	0,922	0,100	
Σ	1,00			

Узагальнений показник «ресурси туристичної інфраструктури туризму в сфері оздоровлення» складає 0,66.

Значимість факторів середовища «державне регулювання діяльності туризму в сфері оздоровлення», наведена в табл. 2.8

Таблиця 2.8

Відносна значимість факторів «державне регулювання діяльності туризму в сфері оздоровлення»

Фактори ризиків	Значимість факторів	Нормативна значимість факторів	Нормована значимість факторів (загальна вага)	Погодженість
регулювання та контроль за діяльністю туризму в сфері оздоровлення	0,147	0,446	0,150	$\lambda_{\max}=3,8911;$ $IY=0,0362;$ $SU=0,9$ $Y=0,0403;$
законодавче забезпечення розвитку туризму в сфері оздоровлення,	0,256	0,775	0,240	
створення конкурентоспроможного національного турпродукту	0,330	1,000	0,330	
захист добросовісної конкуренції на ринку туристичних послуг в сфері оздоровлення й запобігання монополізму	0,266	0,806	0,280	
	1,00			

Узагальнений показник «ресурси туристичної інфраструктури туризму в сфері оздоровлення» складає 0,73.

Значимість факторів середовища «стан регіону туризму в сфері оздоровлення», наведена в табл. 2.9

Таблиця 2.9

Відносна значимість факторів «стан регіону туризму в сфері оздоровлення»

Фактори ризиків	Значимість факторів	Нормативна значимість факторів	Нормована значимість факторів (загальна вага)	Погодженість
соціально-економічний стан регіону, рівень економічного розвитку та добробуту	0,104	0,709	0,105	$\lambda_{\max}=9,2961$; $IU=0,0370$; $SU=1,45$; $Y=0,025$
цінова стратегія регіону,	0,109	0,743	0,111	
кількість зайнятих у галузі,	0,107	0,728	0,107	
політична стабільність,	0,147	1,000	0,146	
релігійна й культурна толерантність,	0,084	0,571	0,084	
рівень злочинності,	0,124	0,847	0,125	
медико-санітарний стан регіону	0,121	0,821	0,119	
ділова репутація і бренд регіону на ринку туризму в сфері оздоровлення	0,105	0,711	0,104	
екологічний стан регіону	0,099	0,676	0,098	
	1,00			

Узагальнений показник «ресурси туристичної інфраструктури туризму в сфері оздоровлення» складає 0,75.

Проведені розрахунки дозволяють побудувати наступну ієрархію (рис. 2.3) .

Отримані результати значущості факторів зовнішнього середовища показують пріоритетність впливу того чи іншого фактору на розвиток регіонального туристичного комплексу. Запропонований рейтинг є дієвим інструментом візуалізації отриманих даних. Ті фактори – умови зовнішнього середовища, значення яких найбільше – потребують більшої уваги, більш

детального аналізу і їх напрямку необхідно враховувати під час розробки стратегії розвитку туризму сфери оздоровлення.

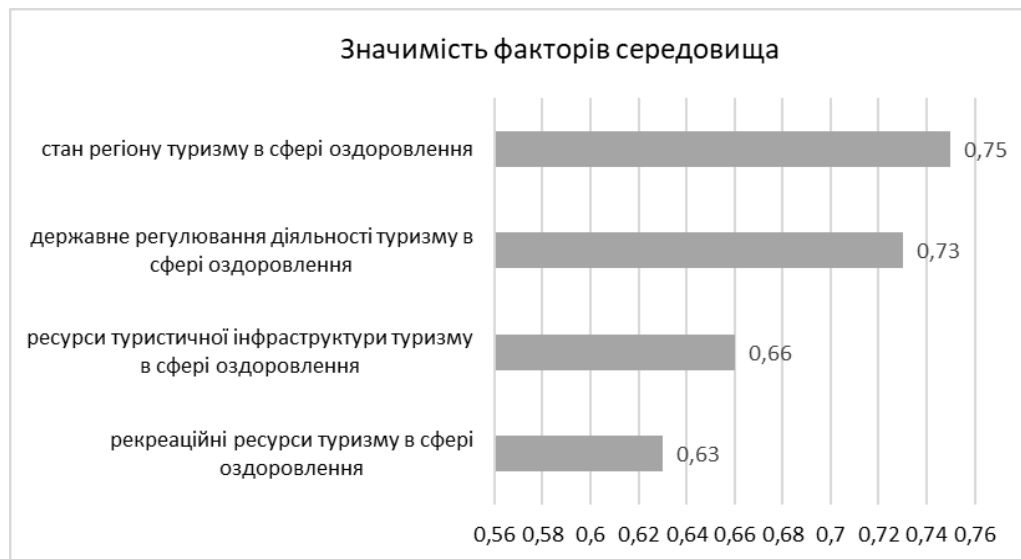

Рис. 2.3. Значимість факторів зовнішнього середовища

Результати оцінювання значущості факторів зовнішнього середовища показали, що найбільш впливовими є фактори «стан регіону туризму сфери оздоровлення», та «державне регулювання діяльності туризму в сфері оздоровлення», які мають коефіцієнти значущості 0,75 та 0,73 відповідно.

Для подальшого зниження невизначеності зовнішнього середовища і розробки працюючих стратегій розвитку регіонального комплексу туризму в цілому, та окремих підприємств і організацій, що є елементами даного комплексу, пропонується застосування сценарного підходу, який дозволяє з певним рівнем імовірності дослідити можливі тенденції та взаємозв'язки факторів, що формують бізнес-середовище.

В межах даного дослідження за допомогою сценарного підходу здійснимо інтерпретацію теперішніх дій у світі майбутніх подій. За результатами інтерпретації можна також зменшити невизначеність майбутнього, врахувавши якісні дані й стратегії всіх зацікавлених осіб на користь власного розвитку.

Вибір сценарного підходу пояснюється тим, що на відміну від прогнозу, який доцільно застосовувати у стабільних умовах й у коротких тимчасових рамках, у ситуації, коли невизначеність середовища тільки зростає, саме сценарії дозволяють виявляти й вивчати майбутні ділові умови. Сценарій ефективний у середньо- та довгостроковій перспективі, при середньому або високому ступеню невизначеності, він визначає найбільш вірогідні варіанти майбутнього. В результаті використання сценарного підходу з'являється можливість вироблення такої стратегії, яка буде прийнятною при будь-якому варіанті розвитку подій з точки зору досягнення цілей системи.

Для туристичних підприємств і організацій, що є елементами регіонального туристичного комплексу головними цілями застосування сценарного підходу є забезпечення керівників, що приймають рішення в конкретних областях управлінської діяльності, інформацією про наслідки теперішніх подій, теперішньої поведінки підприємств.

Застосовуючи підхід запропонований ученими М. Ліндгреном та Х. Бандхольдом [17], що полягає у виборі двох головних факторів впливу, розглянутих разом в «сценарному хресті», можна визначити чотири сценарії, що значно розрізняються, але дійсно здатні допомогти в розробці стратегії розвитку.

Якщо скористатися результатами проведеного оцінювання факторів середовища, що надають найбільший вплив на розвиток регіонального комплексу туризму сфери оздоровлення, то їх комбінація надає чотири різних сценарії подій (рис. 2.4).

	Показники стану регіону відповідають вимогам всіх стейкхолдерів, увага суб'єктів управління зосереджена на розвитку туризму сфери оздоровлення	Показники стану регіону не відповідають вимогам всіх стейкхолдерів, увага суб'єктів управління зосереджена на комплексному розвитку регіону
Держава здійснює комплекс заходів з підтримки розвитку внутрішнього туризму	I. «Інноваційний розвиток». Політика регіону націлена на підтримку туристичної галузі взагалі, і зокрема на розвиток туризму сфери оздоровлення; в системі державної підтримки створено умови для підприємницької діяльності в туризмі сфери оздоровлення;	II. «Концентрований розвиток». Політика регіону націлена на підтримку прибуткових підприємств і організацій туристичної галузі; в системі державної підтримки формуються умови для розвитку туристичних комплексів;
Держава здійснює комплекс заходів з підтримки сфери послуг (в тому числі сфери гостинності)	III. «Інерційний розвиток». Політика регіону націлена на підтримку розвитку туризму сфери оздоровлення; в системі державної підтримки здійснюється комплекс заходів з підтримки підприємницької діяльності у сфері гостинності, та ін.	IV. «Вживання». Політика регіону сприяє вирішенню проблемних питань комплексного розвитку регіону; в системі державної підтримки формується комплекс заходів з підтримки підприємницької діяльності у сфері послуг (в тому числі у сфері гостинності за остаточним принципом).

Рис. 2.4. Структура сценаріїв розвитку середовища

Для кожного сценарію визначено два крайні значення обраних параметрів. Відповідно, матриця складається із чотирьох квадрантів, які відображають чотири різні сценарії середовища майбутнього:

Кожний варіант сценарію розвитку середовища формує тенденції розвитку туристичного комплексу сфери оздоровлення, що складаються на базі комбінації можливих умов розвитку. Сценарний підхід дозволяє розглянути все різноманіття умов, що визначають розвиток туризму сфери оздоровлення.

I. «Інноваційний розвиток» – в межах даного сценарію за відповідності стану регіону вимогам усіх стейкхолдерів туризму сфери оздоровлення, державна підтримка галузі туризму складається з низки заходів щодо

забезпечення підприємницької діяльності в туризмі сфери оздоровлення. «Інноваційний розвиток» реалізується в об'єднанні інфраструктурних галузей шляхом взаємного зближення й утворення взаємозв'язків для комплексного розвитку, та взаємопроникнення цих галузей з метою їх адаптації до рівня, відповідного до інноваційних змін. Наявність державної підтримки визначає значну фінансову участь та високу довіру з боку інвесторів, забезпечення умов для розвитку кадрового потенціалу та високу довіру суспільства. Підтримка внутрішнього туризму потребує погодженого розвитку з перетвореннями в туристичній галузі. Для підприємств і організацій, що надають послуги туризму сфери оздоровлення послідовність подій за сценарієм «Інноваційний розвиток», створює можливості вибору стратегії розвитку інновацій. Основні ризики – конкуренти.

II. «Концентрований розвиток». Стан регіону відповідає окремим вимогам стейкхолдерів, що тягне за собою нерівні умови розвитку підприємств і організацій туризму сфери оздоровлення, пріоритетна увага суб'єктів управління зосереджена на комплексному розвитку регіону, що реалізується у підтримці прибуткових підприємств і організацій туристичної галузі, що виражається у зосередженні більшої частини ресурсів на певних проектах в окремих галузях, ефект від яких поступово поширюється на інші види діяльності, що в свою чергу, створює перспективи для розвитку туристичної галузі, зокрема підприємств і організацій, діяльність яких пов'язана з інфраструктурним обслуговуванням туризму сфери оздоровлення, таких як: транспортні підприємства, підприємства харчування, розваги, та ін. Інвестиції в розвиток підприємств і організацій відбуваються за рахунок приватних джерел фінансування та підтримки державою в законодавчо-правовій формі. Варіант середовища за сценарієм «концентрований розвиток» надає можливість підприємствам і організаціям, що надають послуги туризму сфери оздоровлення розробляти власні стратегії розвитку на основі інтегрованого зростання і консолідації галузі. Основні ризики – конкуренти,

стан розвитку суміжних галузей, що обслуговують підприємства – виробників послуг оздоровлення.

III. Сценарій «Інерційний розвиток» характеризується наявністю умов для розвитку туризму в регіоні з орієнтацією на внутрішнього споживача в силу низької конкурентоспроможності послуг оздоровлення; матеріальна база туризму здебільшого перебуває у незадовільному стані, інвестиційна активність у галузі вкрай низька. Інерційний сценарій приведе до збереження негативних тенденцій сьогодення, коли у підприємств, що надають послуги оздоровлення недостатньо власних ресурсів для проведення політики розвитку. Через зношування основного капіталу й дефіциту кваліфікованих трудових ресурсів збільшуються труднощі з конкурентоспроможністю. Інвестиції в розвиток підприємств і організацій, що надають послуги оздоровлення можливі за рахунок приватних джерел та внутрішніх джерел підприємств. Події в середовища за сценарієм III готують підприємства до скорочення активності. Основні ризики – конкуренти, стан розвитку суміжних галузей, задіяних на обслуговування підприємств-виробників послуг оздоровлення, відсутність конкурентних переваг, нестача кадрів.

IV. Сценарій «Виживання» не передбачає акцентів регіональної політики підтримки підприємств, що надають послуги оздоровлення. За даним сценарієм з погляду розвитку підприємства і організації надані самі собі, тобто стан регіону не відповідають вимогам всіх стейкхолдерів, регіональна підтримка туризму сфери оздоровлення здійснюється за остаточним принципом, держава не проводить спеціальної політики підтримки туристичної галузі, підтримуючи загалом сферу обслуговування і не приділяючи уваги саме туризму сфери оздоровлення, що, в свою чергу, призведе до наступних основних наслідків: потенціал туризму сфери оздоровлення буде скорочуватися; обсяги послуг оздоровлення будуть падати, число зайнятих у галузі скорочуватися; споживачі переорієнтуються на інші дестинації. Розгорнення сценарію «Виживання» орієнтує підприємства і організації, що надають послуги туризму сфери оздоровлення на умови

контрактного обслуговування. Основні ризики – конкуренти, стан розвитку суміжних галузей, що обслуговують підприємства і організації, що надають оздоровчі послуги, відсутність конкурентних переваг, втрата потенціалу.

На основі аналізу можливих сценаріїв розвитку середовища функціонування, власного потенціалу, керівники підприємств і організацій, що надають послуги туризму сфери оздоровлення формують стратегії, що відповідають їх цілям, а також можливі їх комбінації. Кількість можливих альтернатив повинна бути необхідною та достатньою для того, щоб урахувати всі доступні варіанти комбінацій цілей, потенціальних можливостей підприємства з досліджуваними факторами середовища.

Визначення сукупності факторів, що надають найбільший вплив на розвиток регіонального комплексу туризму сфери оздоровлення у сукупності з дослідженням сценаріїв розвитку середовища дозволить більш обґрунтовано виявити проблеми розвитку, підготувати завдання для розробки програми розвитку, сформувані цілі програми розвитку, визначити оптимальне фінансування програми.

Універсальною формою щодо оцінки перспектив розвитку медичного туризму у Санкт-Петербурзі є широко відомий у стратегічному менеджменті інструмент SWOT-аналізу. Його методологія заснована на структуруванні знань про нинішню ситуацію (статичний стан об'єкта вивчення) та тенденції її розвитку (динаміки його зміни). Так, закладений у SWOT-аналізі принцип поділу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування об'єкта на чотири категорії – сильні (Strengths) та слабкі (Weaknesses) сторони, можливості (Opportunities) та загрози (Threats), дозволяє застосувати цю методологію для експрес-оцінки потенціалу Санкт-Петербург як дестинація медичного туризму. Результати дослідження представлені у наведеній нижче таблиці.

Таблиця 2.10

SWOT -аналіз розвитку медичного туризму в м. Одеса

Позитивний вплив	Негативний вплив
------------------	------------------

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1) Велика кількість медичних закладів та широкий спектр профілів;</p> <p>2) Кваліфікований медичний персонал;</p> <p>3) Інноваційні медичні технології та розробки;</p> <p>4) Зручне географічне положення (близькість до Молдови та Болгарії);</p> <p>5) Вигідна для іноземців зміна курсу грн. по відношенню до долара та євро;</p> <p>6) Одеса - найважливіший напрямок внутрішнього та міжнародного туризму;</p> <p>7) Стабільна транспортна інфраструктура;</p> <p>8) Реалізація програми «Доступне середовище» для людей з обмеженими можливостями здоров'я на об'єктах туристичного показу;</p> <p>9) Велика різноманітність туристичних атракцій.</p>	<p>1) Недосконалість нормативно-правової бази та системи правового регулювання медичного туризму;</p> <p>2) Відсутність акредитації та сертифікації клінік відповідно до загальносвітових стандартів;</p> <p>3) Відсутність медичного туроператора, що координує взаємодію клінік та пацієнтів;</p> <p>4) Нестача кваліфікованих кадрів, які мають знання в обох сферах (туризм та медицина);</p> <p>5) Мовний бар'єр;</p> <p>6) Візові складності;</p> <p>7) Відсутність єдиного інтернет-порталу з медичного туризму;</p> <p>8) Дороге розміщення та харчування;</p> <p>9) Неприятлива екологічна обстановка;</p> <p>10) Сильне податкове навантаження на суб'єкти малого та середнього підприємництва;</p> <p>11) Слабка маркетингова діяльність із формування іміджу дестинації та її просування.</p>
Можливості	Загрози
<p>1) Розвиток регіонального ринку туризму;</p> <p>2) Залучення інвесторів, зростання інвестиційної привабливості регіону;</p> <p>3) Поява додаткових робочих місць;</p> <p>4) Розробка комплексних пакетів послуг, що включають розміщення, перебування та лікування туриста;</p> <p>5) Подолання складнощів міжкультурної комунікації;</p> <p>6) створення міського оператора медичного туризму;</p> <p>7) Регуляція сезонності;</p> <p>8) Підвищення рівня обізнаності та поінформованості громадян про туристичні можливості дестинації.</p>	<p>1) Корупційна складова;</p> <p>2) Зростання тіньової медицини та платного сектора державних ЛПЗ</p> <p>3) Залежність від іноземного медичного обладнання та матеріалів;</p> <p>4) Негативний вплив фінансово-економічної кризи, нестабільність соціально-економічної ситуації у країні;</p> <p>5) У високий (літній) сезон – концентрація адміністративних та конгресних заходів, які створюють дискомфортні умови для рекреації туристів.</p>

На підставі перерахованих вище положень, розподілених по чотирьох осередках таблиці (сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози),

автором вироблені основні пропозиції щодо розвитку медичного туризму в Одесі, які представлені в SWOT -матриці далі (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Синтез факторів за допомогою SWOT -матриці

	Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
Можливості (O)	$1,2,3 + 1,2 = A$ $4,5,6,9 + 1,7 = B$ $8 + 2,3,4 = C$	$3 + 6 = A$ $5 + 5 = B$ $6 + 1,7 = C$ $7, 11 + 8 = D$ $8 + 4 = E$
Загрози (T)	$1,2,3,4,6 + 1 = A$ $5 + 5 = B$ $7,9 + 6 = C$	$2,3,4,5,7,8,9,11 + 1 = A$ $1,10 + 5 = B$ $5,11 + 6 = C$

Поле SO об'єднує стратегічні дії, що здійснюються на основі наявних сильних сторін дестинації для отримання віддачі від можливостей, наданих довкіллям:

A – підтримку та розвитку медичного туризму в Одесі з допомогою залучення коштів інвесторів і підприємців;

У – збільшення сукупного внеску туризму економіки регіону з допомогою регулювання сезонності туристських потоків;

С – надання комфортних умов лікування та рекреації всім категоріям громадян.

Поле W - O охоплює пріоритети розвитку, які спрямовані на покращення, зміну чи подолання слабких сторін для використання знайдених можливостей:

A – створення туроператора медичного туризму з метою надання готових індивідуальних пакетів турпослуг та спрощення процедури взаємодії пацієнта із суб'єктами індустрії;

B – розробка концепції з подолання культурного (мовного) бар'єру за допомогою навчання персоналу іноземних мов та освоєння ним міжнародних стандартів обслуговування;

C – виступ з ініціативою з розробки особливої категорії віз (медичних) та спрощення туристичних формальностей для медичних туристів;

D – розробка інтернет-платформи для збирання, зберігання, розповсюдження та обміну споживачів інформацією про лікування в Одесі;

E – розробка турпродуктів медичної спрямованості з метою зменшення їхньої вартості для кінцевого споживача.

Поле ST акумулює дії захисту, які дозволяють грамотно використовувати сильні сторони дестинації для запобігання можливим загрозам:

A – наявність конкурентних переваг дестинації та раціональне використання туристичного потенціалу;

B – пом'якшення негативного впливу, викликаного скрутним економічним становищем країни, з допомогою залучення іноземних туристів;

C – розподіл і рівномірне розподіл туристських потоків з допомогою грамотного землекористування.

У полі W - T представлені стратегії захисту, спрямовані на покращення та подолання слабких сторін дестинації для запобігання або мінімізації ризиків загроз:

A – розвиток та будівництво необхідної інфраструктури для прийому медичних туристів, оптимізація медико-туристського менеджменту;

B – прийняття комплексу заходів державної підтримки розвитку медичного туризму, пом'якшення податкового навантаження підприємців;

C – розробка календаря подій для розвантаження дестинації у високий сезон на користь передмість та інших туристичних атракцій.

Підсумовуючи вище сказане, механізм формування стратегії сталого розвитку медичного туризму в Одесі схематично можна зобразити так (рис. 2.5).

За даними Всесвітньої туристичної організації ООН, за привабливістю оздоровчого туризму Україна посідає 5-те місце у світі, проте за реальним рівнем розвитку ринку – лише 59-е [25].

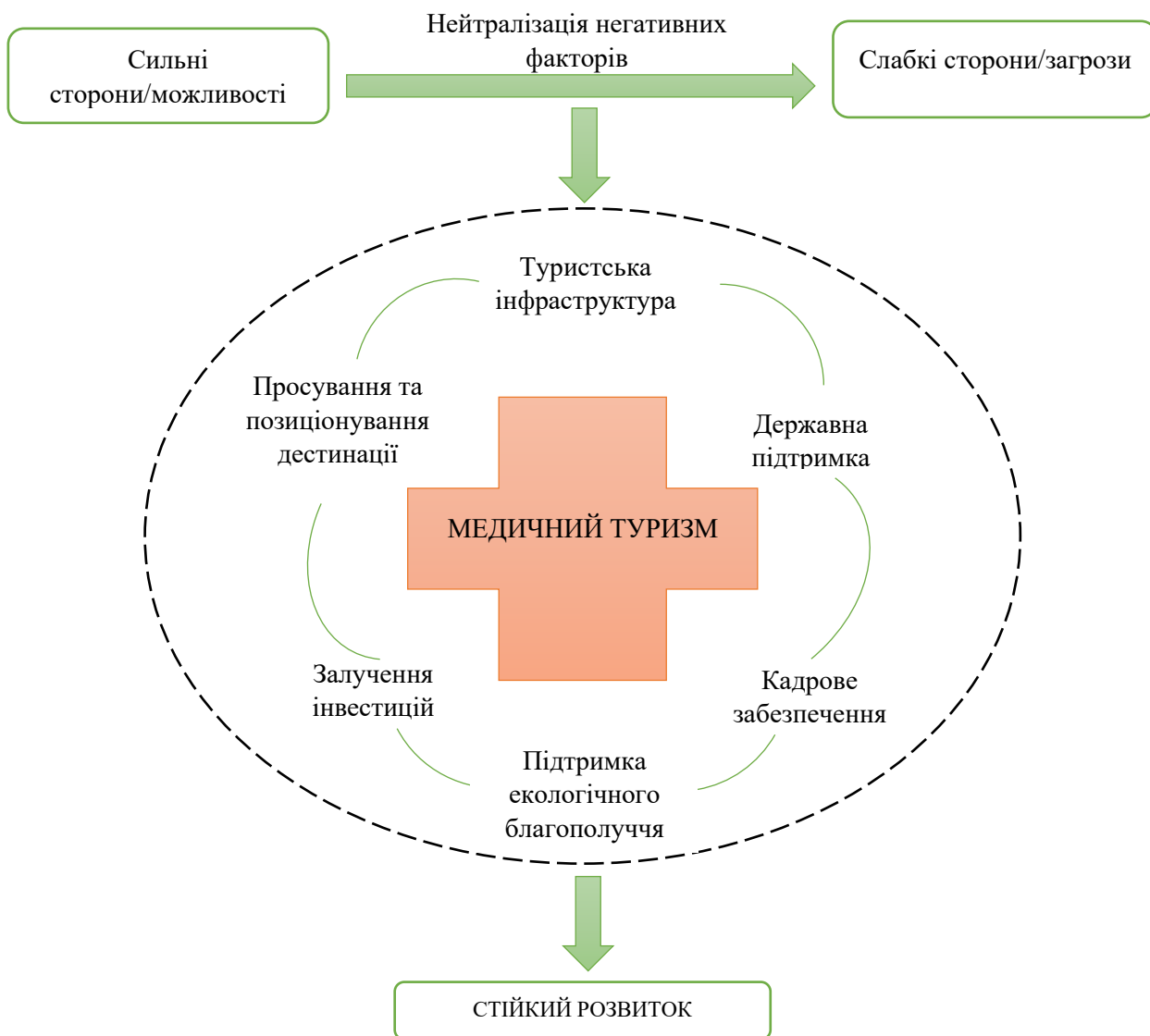

Рис. 2.5 Механізм формування стратегії сталого розвитку медичного туризму в Одесі

Проаналізувати конкурентні переваги України та, зокрема, Одеси як ключового напрямку медичного туризму на північному заході країни, можливо за допомогою моделі «конкурентного ромба» Майкла Портера (рис. 2.6) [20].

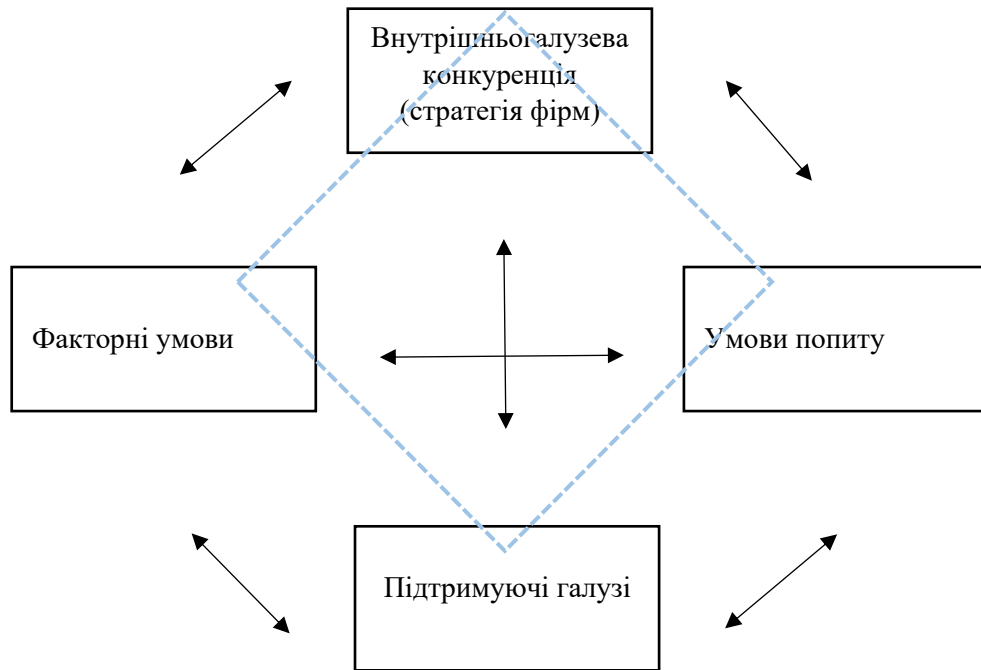

Рис. 2.6 Модель конкурентного ромбу М. Портера [20]

Ключова ідея розробки у тому, що чинники конкурентоспроможності не успадковуються, а створюються країною (регіоном). Розглянемо кожен складову схеми.

Набір потреб внутрішнього споживача істотно впливає конкурентну перевагу регіону. Чинивши на місцеві компанії, внутрішній споживач викликає прискорення темпів їх розвитку, тим самим досягається конкурентна перевага перед зарубіжними (або регіональними) конкурентами.

Підтримуючі галузі (інфраструктура).

Медичний туризм передбачає надання послуг поза місцем проживання туристів. Найчастіше вони не подорожують самотійно, а отже, існує попит на кошти розміщення для супроводжуючих осіб, транспортну інфраструктуру, підприємства громадського харчування, організацію рекреаційної спрямованості та інші можливості дестинації. Безперечно, Одеса має у своєму розпорядженні велику інфраструктуру.

Внутрішньогалузева конкуренція (стратегія фірм)

У зв'язку зі зростанням затребуваності медичного туризму збільшується і ступінь конкуренції компаній, що надають медико-туристські послуги, а

також DESTИНАЦІЙ, ЯКІ ОБИРАЮТЬ ТУРИСТИ НА ЛІКУВАННЯ. ТАК, ДЕЯКІ КОМПАНІЇ НАДАЮТЬ ВЖЕ СФОРМОВАНИЙ ПАКЕТ ПОСЛУГ, ЗАОЩАДЖУЮЧИ ЧАС ТА СИЛИ ТУРИСТА НА ПОШУК НЕОБХІДНОЇ ЙОМУ ІНФОРМАЦІЇ, А ТАКОЖ ПОВНІСТЮ ВЕДУТЬ ЙОГО ЛІКУВАННЯ ТА КОНСУЛЬТУЮТЬ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ СТОРІН.

РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНИХ ТУРІВ В УКРАЇНІ

3.1. Напрями з удосконалення технології та організації лікувальних турів в Україні

На жаль, в Україні до розвитку медичного туризму не надають належної уваги. Україна не вважає медичний/оздоровчий туризм джерелом поповнення бюджету та створення нових робочих місць. Чиновники досить часто не відокремлюють оздоровчий та медичний туризм від туристичної галузі. В Україні найближчим часом вони повинні отримати першість [43]. Це має бути закріплено на всіх рівнях регулювання, навіть більше того, вони мають бути закріплені у стратегії розвитку туризму державою.

За інформацією Medical Travel, щорічно реалізується близько 30 мільйонів поїздок для отримання медичних послуг, кількість запитів з медичного туризму, зареєстрованих у Google протягом дня, перевищує 147 мільйонів.

На сьогоднішній день – Німеччина та Ізраїль (70 000 та 30 000 іноземних пацієнтів на рік) є стовідсотковими лідерами в міжнародному медичному туризмі. Відомі бар'єри, що перешкоджають розвитку в'їзного медичного туризму в Україні [44]: низький рівень розміщення та послуг, відсутність туроператорів, які спеціалізуються на організації медичних турів, слабка підтримка з боку уряду, не дотримання умов конфіденційності, не достатня прозорість фінансової політики, відсутність належної юридичної підтримки пацієнтів, відсутність персоналу з відповідною підготовкою та спеціалізованими відділеннями/департаментами, проблеми з перекладом (працівники не володіють іноземними мовами), неоновлена матеріально-технічна база та відсутні системи цінового утворення в медичних закладах, відкритий цикл послуг. Безперечно причиною успіху України у в'їзному МТ

буде індивідуальний підхід до кожного пацієнта окремо, професіональний підхід лікарів та застосування сучасних технологій діагностики та лікування.

Обставини більшості вітчизняних медичних закладів, який ми всі знаємо, суперечить ідеї майбутнього в'їзного медичного та лікувального туризму (рис. 3.1) Звертаючи увагу на всі ці проблеми в державних медичних закладах, важко говорити про залучення не те що іноземних пацієнтів, але і середньостатистичний пацієнт України не погодиться на такі умови.

Мінуси державних медичних установ, які гальмують розвиток ВМТ	
Тісні палати	Пощарпані стіни нескінченно забарвленого кольору
Несправні ліфти	6-8-місні палати
Проблеми персоналу зі знаннями іноземних мов	Лінолеум з аксесуарами у вигляді відра та брудної ганчірки
Хамовите ставлення персоналу до пацієнтів	Успадкований пострадянський менталітет персоналу
Палати без зручностей	Застаріла матеріально-технічна база

Рис. 3.1 Бар'єри державних медичних закладів, що стримують розвиток в'їзного медичного туризму (ВМТ)

На території України є державні та приватні медичні заклади, які відповідають світовим міркам своєю якістю та професіональним ставленням, із комфортними умовами проживання, а їх кількість щороку збільшується (рис. 3.2).

Рис. 3.2 Медичний та оздоровчий туризм України: в'їзний та виїзний потоки

В результаті подій у 2014 році кількість в'їзних туристів в Україну зменшилась з 25 мільйонів до 13 мільйонів. Сьогодні пріоритетним питанням є подолання страху у іноземців перед подорожжю до України (включаючи потенційних медичних туристів) [46]. Періодичні видання, телевізійні канали (в першу чергу російські) пропагандують, що Україну – це "гаряча точка". Раніше, до прикладу, чартери з Німеччини регулярно прилітали до Міжнародної реабілітаційної клініки імені В. І. Козявкіна (місто Трускавець, Львівська область), за останні роки кількість іноземних пацієнтів різко зменшилася, в тому числі в установах, розташованих у західній частині країни. Важливо закласти основи просування українських медичних можливостей та заохотити клініки, які надають допомогу туристам у охороні здоров'я на державному рівні. Проаналізувавши, припущення щодо створення загальної державної стратегії в розвитку медичного туризму, було створено SWOT-аналіз сучасного стану ринку медичного туризму в Україні та описано різні порівняльні моделі, придатні для реального використання (рис. 3.3).

Рис. 3.3 SWOT-аналіз сучасного стану ринку лікувального туризму України

На ринку лікувального туризму виділяють набір факторів – 5D, що включає адекватність послуги, її ефективність (послуга, яка фактично працює), доступність у часі та просторі (відповідне розташування клініки / країни та можливість отримати послугу за короткий проміжок часу), доступність цін, додаткові послуги [43]. Головною перепорою в розвитку українського лікувального туризму є проблема відкриття віз для іноземних пацієнтів більшості країн. Цим питанням потрібно займатися та вирішити, щоб спростити іноземним пацієнтам отримання доступу до української медицини та для залучення додаткових коштів в державний бюджет та відповідно підвищити репутацію України на міжнародному рівні. Наша держава має систематичне клінічне мислення лікарів, в той час як істотними бар'єрами є відсутність довгострокової стратегії розвитку з боку держави та труднощі з відкриттям візи для іноземців з арабських країн.

Не менш важливо узгодити законодавчі норми України з правилами Європейського Союзу у галузі лікувального туризму. В першу чергу це стосується, охорони здоров'я населення та захисту прав споживачів. Законодавство України має практично весь перелік прав пацієнтів, все ще існують проблеми із захистом даних прав. Це все сполучено з не надійністю а часом і з повною відсутністю їх в даному законодавстві, ефективності механізмів та їх імплементації, наявність цієї проблеми є вагомою перешкодою для розвитку та вдосконаленню медичного туризму, що викликає у іноземних пацієнтів сумніви та невпевненість щодо вибору лікування в українських клініках. Необхідно розглянути законопроекти в галузі медицини, зокрема ті що стосуються законо-проекта про присвоєння більшої фінансової та управлінської свобод медичним установам, нову редакцію/вдосконалення на новий лад закону України «Про трансплантацію органів та анатомічних матеріалів»; адаптація законодавства України до стандартів ЄС (особливо, що стосується сфери охорони здоров'я та прав споживачів).

Необхідно зосередитись на питаннях правового забезпечення лікувального туризму та вдосконалити пропозиції щодо його поліпшення. Варто звернути особливу увагу на серйозність положень Директиви Європейського Парламенту та Ради Європи, щодо здійснення прав пацієнтів на транскордонне медичне обслуговування, надання інформації пацієнтам про характер та умови надання/отримання послуг тощо. Законодавство України, незважаючи на всі його не ідеальності, містить і перше, і друге, включає фактично повний перелік прав пацієнтів, який визначено законодавством ЄС [29].

Однією з основних причин поганого та повільного розвитку лікувального туризму, особливо в Україні, є не належна підтримка зі сторони держави, держава жодним чином не підтримує фінансово оздоровчий туризм, не підтримує фінансово, лікування в зарубіжних медичних установах, тоді як страхові компанії можуть легко покрити повну або часткову компенсацію медичних послуг, не лише на території своєї країни, але і за її межами, який

буде наданий своїм клієнтам у закордонних клініках згідно до укладених угод та необхідної допомоги [21].

Наглядним прикладом цієї проблеми є ствердження президента Асоціації медичного туризму Рене-Марі Стефано: «Роботодавці шукають різні способи зменшити витрати на медичне страхування своїх працівників, і в той же час змушені дотримуватися вимог медичного страхування. А використання медичного туризму піде на користь і працівникам, і їх роботодавцям.» [24].

Подібний поєднаний досвід із оздоровчим туризмом вже існує. Американська страхова компанія «Anthem Blue Cross and Blue Shield» підписали договір з клініками «Apollo Hospitals» (розташовується в Індії), яка надає медичні послуги приблизно 700 корпоративним клієнтам. З іншого боку, ця організація планує надалі підтримувати та прискорювати збільшення ефективності працівників, плануючи відновлення за кордоном, цим самим створюють «додаткові стимули».

3.2. Пропозиції з організації лікувальних турів для лікувально-оздоровчих закладів України

На березі Куяльницького лиману, який знаходиться за 13 кілометрів від залізничного вокзалу Одеси, розташувався курорт-здравниця "імені Пирогова". Цілющі властивості цього місця виявили козаки ще 1833 р., які добували тут сіль. Розповіді про чарівні зцілення, що відбувалися на Куяльнику, передавалися з вуст в уста і слава цього місця поширилася по всьому світу (Додаток А).

Куяльник – популярна лікарня Одеської області, один із найстаріших грязьових курортів України. Розташований на узбережжі Куяльницького лиману, біля підніжжя Жевахової гори. Назва місця походить від тюркського слова "Куянлик", що в перекладі означає густий і вказує на найвищу концентрацію у воді солі.

Санаторій Куяльник має незгасну популярність серед відпочиваючих, гостей з усієї України, а також сусідніх країн. Зумовлений такий високий попит на путівки багатьма факторами. Першим є висококваліфікована команда співробітників, які допомагають кожному буквально «встати на ноги», оздоровитися, наповнитися свіжими силами, енергією, відчутти себе щасливими готовим до нових життєвих звершень.

Санаторій Куяльник набув популярності завдяки сульфідно-муловим лікувальним грязям та чудодійній воді – рапи Куяльницького лиману.

Лікарями санаторію активно застосовується і мінеральна вода Куяльник із власного бювету. Механізм її дії полягає в стимулюванні секреції та моторики шлунка, кишечника, жовчовивідних шляхів та підшлункової залози.

Куяльницька мінеральна вода покращує фізико-хімічні властивості жовчі, нормалізує пігментний і білковий обміни, ефективна при захворюваннях печінки, жовчовивідних шляхів, шлунково-кишкового тракту, покращується імунологічна відповідь організму, покращується опірність імунної системи організму.

В даний час санаторій пропонує кілька варіантів проживання в номерах від економ класу до напівлюкс та люкс.

Харчування у власній їдальні за принципом "Шведський стіл" та медичні процедури входять у вартість кожної путівки.

Профільні напрямки лікування у санаторії Куяльник ім. Пирогова:

– Хвороби суглобів, захворювання хребта та опорно-рухового апарату (Дорсопатія, Остеохондроз, Кіфоз, Сколіоз, Остеопороз, Спондильоз, Хвороба Бехтерева та ін.).

– Лікування суглобових захворювань (Артриту, Артрозу, деформуючого остеоартрозу, ревматоїдного артриту, псоріатричного артриту).

– Жіночі захворювання (Позаматкова вагітність, Запальні захворювання жіночих статевих органів, Лікування генітального інфантилізму, Лікування целюліту брудом, Лікування непрохідності маткових труб, Ерозія шийки матки, Гінекологічні захворювання у жінок, Лікування жіночої безплідності).

- Лікування чоловічих хвороб (Лікування гострого епідидиміту, Лікування простатиту, Еректильна дисфункція у чоловіків)
- Лікування захворювань нервової системи (лікування вегето-судинної дистонії)
- Лікування хвороб кровообігу (Лікування дисциркуляторної енцефалопатії, Лікування облітеруючого атеросклерозу нижніх кінцівок).
- Лікування дитячих захворювань (Дискінезія жовчовивідних шляхів, Лікування Дитячого Церебрального Паралічу)
- Лікування захворювань шкіри (Лікування псоріазу грязями).

Санаторій Куяльник по праву визнають найкращим санаторієм з лікування хребта, сюди приїжджають на оздоровлення і люди, що пересуваються на візках і навіть пацієнти прикуті до ліжка. Тут використовують багаторазово перевірені методи лікування всіх типів захворювань та мають багатий практичний досвід. Санаторій приймає людей після травм, операцій на відновлення та реабілітацію.

Лікувальні властивості Куяльницької грязі:

- значне покращення кровообігу;
- зниження больових відчуттів, антибактеріальний та протизапальний ефект розслаблює та зігріває пошкоджені нерви та клітини;
- хіміко-біологічні компоненти бруду легко проникають через шкіру, позитивно впливають на кісткову структуру та хрящі, сприяють відновленню їх функцій.

Види процедур санаторію:

- масаж спини, хребта та суглобів – це один з найкращих способів розігнати кров та покращити кровообіг у тілі та дієвий метод лікування проблем;
- газогрязьові ванни – використовуються бруд та ріпа з лиману. Вони збагачені сіркою і надають лікувальний ефект при лікуванні;

– підводне витягування хребта – кілька різновидів: горизонтальне, вертикальне, з похилою спрямованістю. Також може використовуватися витягування тільки для шийних або поперекових відділів;

– лікувальний басейн з рапою – відмінне місце для відновлення рухової активності, дрібної моторики та покращення загального самопочуття організму;

– соляна кімната та аромотерапія з різними маслами;

– гальванізація – стимулюється кровообіг та лімфоток, що призводить до покращення харчування всіх тканин організму пацієнта; відбуваються скорочення та розслаблення м'язових волокон, що тонізує їх. Гальванізація сприяє ліквідації застійних явищ у тканинах пацієнта, а також має знеболюючий ефект;

– магнітотерапія – ефективна при низці захворювань: очей, суглобів, шкірних покривів, порушенні системи кровообігу, органів травлення, ЦНС, ендокринної системи тощо санаторій Куяльник, Одеса;

– мікрохвильова терапія – благотворно впливає на імунологічний статус організму, покращує реологічні властивості крові, і таким чином створює умови захисту організму від агресивних факторів, нормалізує місцеві відновлювальні процеси.

– механотерапія – комплекс лікувальних, профілактичних та відновлювальних вправ за допомогою спеціальних засобів (апарати, тренажери) з метою покращення рухливості суглобів, окремих м'язів та їх груп для збільшення функціональної адаптації хворого;

– лікувальна фізкультура – вправи, що застосовуються відповідно до завдань лікування, з урахуванням етіології, патогенезу, клінічних особливостей, функціонального стану організму, загальної фізичної працездатності;

– душ шарко – значно підвищує імунітет, допомагає при лікуванні артрозів, артритів, ревматизму та ослабленні м'язів. Також вона допомагає покращити обмін речовин, вивести токсини, які забруднюють організм;

– пневмопресинг-спостерігається в поліпшенні крово- і лімфотоку, функціонального стану артеріальних та венозних судин, у тому числі і секреторної функції їх ендотелію, активації фібринолізу, зменшенні або зникненні гладком'язових спазмів, больового та набрякового синдромів, збільшенні рухливості суглобів, збільшенні рухливості суглобів інтелектуальних можливостей. За рахунок прискорення крово- та лімфовідтоку та підвищення оксигенації крові оптимізуються обмінно-трофічні та репаративні процеси в тканинах;

– гідрокolonотерапія – відновлює баланс організму та активізує кровоносну систему, запобігаючи виникненню проблем системи кровообігу та лімфатичні розлади, такі як варикозне розширення вен та целюліт.

У санаторії можна отримати консультації всіх лікарів – гінеколога, хірурга, зубного лікаря, артролога, дієтлікаря, невролога, проктолога та ін.

Триразове харчування в їдальні Куяльника представлено в концепції "шведський стіл", але всі страви готують з урахуванням порад дієтологів санаторію.

В оздоровниці є також СПА відділення – басейн, лазня, тренажерний зал, косметологічний кабінет.

Санаторій має велику інфраструктуру для відмінного дозвілля та цікавого часу: кафе, коктейль-бар, автостоянка, медичний центр, СПА-відділення, бібліотека, баскетбол, тенісний майданчик, футбольне поле, волейбольний майданчик, концертний хол, басейн, салон краси, банкомат, транс в/з аеропорту, пізній від'їзд, сад/парк, дитячий майданчик, послуги доглядальниці, лазня/сауна, всі види масажів, тренажерний зал, гімнастика, йога, танці, екскурсії, організація свят.

У санаторії можуть проходити лікування діти віком від 4 до 14 років у супроводі дорослих. Лікуються захворювання нервової системи у дітей, дитячі церебральні паралічі, відновлення після черепно-мозкових травм, сколіози, поліартрити та ін.

Пляжі: на березі Куяльницького лиману (не обладнаний пляж, вода в лимані дуже солоня) та на березі Чорного моря (пляж Лузанівка) – міський обладнаний пляж (добиратися до морського пляжу автобусом або приватним таксі, час у дорозі ~ 15 хв). Санаторій більше підходить для лікування, ніж для відпочинку

Кожен день в санаторії починається о 8.00 годині ранку зі сніданку. Потім консультація з лікарем щодо процедур, які вам необхідні.

Також кожного дня о 10 годині відбувається відвідування лікувальних процедур: спа процедури, масажі, лікувальні ванни, обгортання, апаратна фізіотерапія, грязелікування, купання у термальних мінеральних водах, за бажанням відвідування тренажерного залу або басейну.

Обід о 13 годині. Після обіду туристу надається змога побувати у театрах та музеях міста, побачити усю красу нашого міста, відвідати екскурсії тощо. Для шанувальників активного відпочинку є велика кількість розважальних клубів, але ті хто віддає перевагу більш спокійному відпочинку можуть насолоджуватися пішохідними прогулянками по вулицях міста.

О 18 годині вечеря після якої турист розпоряджається своїм вільним часом як йому заманеться.

Туристична фірма ТОВ «Мандрі світ» розробила і пропонує новий власний лікувально-оздоровчий тур до клінічного санаторію "Куяльник" ім. Пирогова. Цей тур дасть Вам гарну можливість відпочити, розслабитися, зняти стрес і лікуватися у комфортній обстановці. Вас буде оточувати дивовижна природа, уважний персонал, відмінні умови перебування. Це унікальна можливість поєднати відпочинок з проходженням процедур для відновлення здоров'я. А санаторій "Куяльник" допоможе зробити ваш відпочинок і лікування максимально ефективними та комфортними.

Мінімальний термін путівки – 12 днів, а рекомендований термін путівки - 24 днів.

Примітка: при заїзді на термін менше 12 днів лікування надається за неповною програмою.

Розробка лікувально-оздоровчого туру до санаторію “Куяльник”

– тривалість туру 13 днів;

– тривалість лікування в санаторії «Куяльник» – 12 днів;

– кількість чоловік: 1 (індивідуальний тур);

– вартість санаторно-курортної путівки “економ класу” – 800 грн. за добу;

– тип розміщення: санаторій, тип номеру: двомісний, вартість номеру “економ класу” з підселенням – 250 грн. за добу; харчування "шведський стіл" та лікування – 550 грн. за добу.

– у вартість туру включено: харчування (сніданок+обід+вечеря), проживання у двомісному номері, трансфер: залізничний вокзал - готель, медична страховка, консультація з лікарем та лікування і послуги турфірми – 2400 грн.

– загальна вартість путівки складає – 12000 грн. з 1 чоловіка.

Маршрут: Київ-Одеса – Санаторій «Куяльник» – Одеса-Київ:

7.30-приїзд до Одеси.

8.30-трансфер до готелю “Лондонський”.

9.00-розміщення у готелі та сніданок.

10.00- виселення з готелю, оглядова екскурсія містом, від'їзд до санаторію.

Представляємо вашій увазі власну програму відпочинку та оздоровлення у санаторії Куяльник:

Пам'ятка-програма обслуговування у санаторії.

1 день:

12.00 – заїзд, реєстрація, ознайомлення з послугами санаторію, огляд у лікаря

13.00 – обід та розміщення

14.00 – лікувальні процедури у санаторії

18.00 – вечеря

19.00 – вечірня прогулянка.

2-11 день:

8.00 – сніданок

9.00 – консультація з лікарем

10.00 – лікувальні процедури у санаторії

13.00 – обід

14.00 – лікувальні процедури у санаторії

16.00 – екскурсії, музеї, театри

18.00 – вечеря

20.00-вечірня прогулянка містом

20:00 – 23:00 – розважальна програма вихідного дня.

12 день:

8.00 – сніданок.

9.00 – консультація з лікарем

10.00 – лікувальні процедури у санаторії

13.00-обід

14.00-лікувальні процедури у санаторії

16.00 – вечірня прогулянка лиманом 18.00-вечеря та виселення з номеру

20:00 – від'їзд з санаторію до залізничного вокзалу.

Калькуляція туру на 1 особу в грн.:

Вартість даного туру складається з витрат на розміщення, трансфер, екскурсійне обслуговування, страхування.

Вартість розміщення в готельному комплексі "Лондонський" включає в себе організацію харчування туристів, сніданок. Витрати на розміщення розраховуються за формулою (3.1):

1. $V_p = V_g \times K_g$; V_p – витрати на розміщення, грн.; V_g – вартість за год, грн.; K_g – кількість год.

Підстановка даних у формулу (3.1) дозволяє визначити витрати на розміщення туристів в подорожі: $V_p = 100 \times 3 = 300$ грн.

2. Витрати на залізничні квитки розраховуються за формулою (3.2):
 $V_z / k = \text{Var.з} / k \times 2$; V_z / k – витрати на залізничні квитки, грн.; $\text{Var. з} / k$ – вартість залізничного квитка до Одеси, грн.;

Підстановка даних у формулу (3.2): $\text{Var.з} / k = 288 \times 2 = 576$ грн.

3. Витрати на трансфер розраховують за формулою (3.3):

$V_t = V_k / 1$; V_t – витрати на трансфер, грн.; V_k – вартість квитків до санаторія “Куяльник”, грн.;

Підстановка даних у формулу (3.3): $V_t = 50 / 1 = 50$ грн.

4. Витрати на екскурсійне обслуговування з вартості екскурсійного обслуговування в м. Одеса.

Витрати на екскурсійне обслуговування розраховуються за формулою (3.4):

$V_{e/o} = \text{Var.e/o} \times K_g$; $V_{e/o}$ – витрати на екскурсійне обслуговування, грн.; Var.e/o – вартість екскурсійного обслуговування, грн.; K_g – кількість годин.

Підстановка даних у формулу (3.4): $V_{e/o} = 150 \times 8 = 1200$ грн.

5. Витрати на страхування туриста розраховуються за формулою (3.5):

$V_c = \text{Var.c/з.д} \times K_d$; V_c – витрати на страхування туристів, грн.; Var. c/з.д – вартість страхового захисту на день, грн.; K_d – кількість днів.

Підстановка даних у формулу (5): $V_c = 100 \times 12 = 1\,200$ грн.

6. Основні витрати (Oв) розраховуються за формулою (3.6):

$O_v = V_p + V_z/k + V_t + V_{e/o} + V_c$:

Підстановка даних у формулу (3.6):

$O_v = 300 + 576 + 50 + 1\,200 + 1\,200 = 3\,326$ грн.

7. Частка прибутку турагенства після успішної реалізації даного туру розраховується за формулою (3.7):

$P_t = O_v \times K_{пт}$; P_t – прибуток турагенства, грн.; $K_{пт}$ – коефіцієнт прибутку турагенства = 0,15.

Підстановка даних у формулу (3.7): $P_t = 3\,326 \times 0,15 = 499$ грн.

8. Розмір комісійної винагороди тур агентів визначається за формулою (3.8):

$K_v = O_v \times K_k$; K_v – комісійна винагорода, грн.; – коефіцієнт комерційної винагороди = 0,1.

Підстановка даних у формулу (3.8): $K_v = 3\,326 \times 0,1 = 333$ грн.

9. Ціна даного туру включає в себе витрати на розміщення, харчування, екскурсії, транспортне і екскурсійне обслуговування, розмір прибутку туроператора і коефіцієнт винагороди турагента розраховується за формулою (3.9):

$$C_t = O_z + P_t + K_v + ПДВ$$

Підстановка даних у формулу (3.9): $C_t = 3\,326 + 499 + 333 = 4158$ грн.

10. Загальна вартість туру складає – 16 158 грн. з чоловіка: 12000+4158.

Переваги лікування:

Профілактика та оздоровлення у санаторії проводиться за допомогою фахівців – лікарів-невропатологів, травматологів, урологів, гінекологів, дерматологів. Усі вони мають великий досвід роботи, що відповідає кваліфікацією, підтвердженою сертифікатами.

«Куяльник» має повний комплекс медичної реабілітації. Тут лікують та відновлюють пацієнтів із захворюваннями опорно-рухового апарату, сечостатевої та репродуктивної систем, серцево-судинними недугами. Грязьові процедури, тренажери, басейн з рапою, підводне витягування хребтного стовпа, гідрокінезотерапія, душ Шарко, пневмопресинг (очищення лімфи та крові), терапія струмом низької частотності, гідрокolonотерапія, соляна кімната – всі ці та інші процедури доступні для кожного відпочиваючого, призначаються фахівцями проведення діагностичних заходів

Переваги відпочинку

У санаторії Куяльник створені найсприятливіші умови для відпочинку. Комфортабельні облаштовані та оснащені всім необхідним номери, високоякісний сервіс обслуговування забезпечують комфорт, зручність перебування протягом усього відпускнуго часу.

Діти мають обладнані майданчики. За потреби за призначенням лікарів діти також можуть проходити певні лікувально-профілактичні процедури.

Забронювати путівки можна прямо на сайті, заповнивши спеціальну запропоновану там форму. Мінімальний термін перебування у санаторії залишають 12 днів.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі запропоновано вирішення важливого для економіки України завдання забезпечення розвитку туризму сфери оздоровлення, шляхом поглиблення існуючих теоретичних положень, розробки наукових методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування системи управління розвитком туризму сфери оздоровлення. За результатами дослідження сформовано такі висновки і рекомендації.

Проаналізовано взаємодію між здоров'ям і економічним ростом, вигоди, отримувані на всіх основних ієрархічних рівнях суспільства, що виникають при реалізації програм здоров'я, та зроблено висновок, що масштабне впровадження різних форм відпочинку, зокрема, форм оздоровчолікувального відновлення, що реалізуватиметься в межах туризму в сфері оздоровлення, буде сприяти зниженню захворюваності, покращенню якості життя, зменшенню втрат по тимчасовій непрацездатності, підвищенню продуктивності праці та ін.

Встановлено, що для наукового вивчення, статистики, удосконалювання адміністративної й законодавчої діяльності в області туризму та розвитку економіки необхідно встановити особливості та зв'язки між складовими туризму сфери оздоровлення, такими, як: «оздоровчий», «Wellness-», «лікувально-оздоровчий» і «медичний» туризм. Ознаками розмежування були обрані: мотивація, цілі вибору подорожі, туристичні послуги, провайдери оздоровчих послуг, специфічні туристично-рекреаційні ресурси, система знань і умінь персоналу, роботи й послуги, що сприяють реалізації та споживанню туристичних послуг.

На основі характеристик «оздоровчого», «Wellness-», «лікувально-оздоровчого» і «медичного» туризму, їхнього взаємозв'язку, запропоновано авторське уточнення туризму в сфері оздоровлення, яке полягає в наступному: туризм в сфері оздоровлення характеризується можливістю реалізації цілей оздоровлення шляхом включення лікувальної складової в програму

оздоровлення при здійсненні подорожі туристом у його вільний від роботи час і отримання комплексу послуг фізичного, психологічного, духовного та соціального оздоровлення за спеціальними технологіями надання послуг та практиками здійснення на основі автентичного, або місцевого досвіду, що надаються у місцевості, що не пов'язана з місцем постійного проживання та має необхідний для цього комплекс рекреаційних, оздоровчих і лікувально-медичних ресурсів. Даний підхід до визначення туризму в сфері оздоровлення формує всі ознаки самостійного виду діяльності, який у загальному виді містить у собі ціль, засоби, процес і результат.

На основі сформованого визначення сутності «туризм сфери оздоровлення» виділено його основні організаційно-економічні особливості, до яких віднесено: партнерські і коопераційні взаємозв'язки між незалежними учасниками туристичного і інших ринків для забезпечення реалізації комплексних програм оздоровлення та збільшення туристичного потоку; наявність організаційно-економічних механізмів взаємодії із суміжними галузями національної економіки для забезпечення задоволення запитів споживачів туризму сфери оздоровлення; соціальна значимість і потреба державної підтримки і стимулювання розвитку на регіональному, національному і міжнародному рівні.

Досліджено умови, що визначають розвиток туризму сфери оздоровлення. Розкрито сутність і поняття інфраструктурних туристичних ресурсів, та встановлено інфраструктурне забезпечення, що формує умови і можливості розвитку туризму сфери оздоровлення.

Здійснено систематизацію інфраструктурних компонентів туризму сфери оздоровлення, орієнтованих на формування бажаних умов для виробництва й надання послуг оздоровлення. Встановлено п'ять груп інфраструктурних компонентів: фізична інфраструктура, ресурси природної інфраструктури, інфраструктура гостинності, інформаційна інфраструктура та інфраструктура знань. Доведено, що саме інфраструктура знань набуває

ключового значення для формування ефективних технологій надання, практик здійснення і реалізації послуг туризму сфери оздоровлення.

Обґрунтовано, що результат взаємодії інфраструктурного забезпечення (фізичної інфраструктури, ресурсів природної інфраструктури, інфраструктури гостинності, інформаційної інфраструктури та інфраструктури знань) оцінений задоволеністю сприйняття туристичних послуг сфери оздоровлення і повторно затребуваний туристом, створює умови для розвитку діяльності туризму сфери оздоровлення в регіоні, що характеризуються якісним складом рекреаційних ресурсів туризму сфери оздоровлення, сконцентрованих безпосередньо у сфері надання туристичних послуг; наявністю специфічних ресурсів туризму сфери оздоровлення, що перебувають поза сферою надання послуг у вигляді об'єднання різних видів діяльності, міжгалузевих взаємодій; інституціональною діяльністю щодо підтримки і розвитку туризму сфери оздоровлення й забезпечення безпеки надаваних туристичних послуг; рівнем комфортності регіону.

Визначено особливість туризму сфери оздоровлення, що розглядається як інтегрована економічна система регіону, який забезпечує його безпеку, як основну передумову стійкого розвитку, та ураховує можливості території розташування, при цьому, функціонування даної структури забезпечується ресурсною, організаційною, інфраструктурною, управлінською, кадровою, соціальною, безпековою та інформаційною підсистемами, в якості яких виступають компоненти регіональної економіки, що мають зв'язки із туристичною діяльністю в сфері оздоровлення та/або забезпечують її здійснення.

Узагальнено існуючі наукові підходи щодо визначення туристичної системи. Встановлено, що туризм в сфері оздоровлення у вигляді регіонального туристичного комплексу можна розглядати як об'єкт управління та суб'єкт розвитку в межах регіональної туристичної системи. Виділено ознаки регіонального комплексу туризму сфери оздоровлення, до яких віднесено: територіальні межі; наявність рекреаційних, оздоровчих і

лікувально-медичних туристичних ресурсів; сукупність підприємств, організацій туристичної інфраструктури; сукупність підприємств і організацій – виробників туристичного продукту; спеціальні органи управління; наявність програми розвитку. Встановлено, що туристичний комплекс існує у вигляді інтегрованої економічної системи регіону, який забезпечує його безпеку, як основну передумову стійкого розвитку, з урахуванням можливостей території розташування, а його функціонування забезпечується ресурсною, організаційною, інфраструктурною, управлінською, кадровою, соціальною, безпековою та інформаційною підсистемами, в якості яких виступають компоненти регіональної економіки, що мають зв'язки із туристичною діяльністю в сфері оздоровлення та/або забезпечують її здійснення.

Була проведена розробка лікувально-оздоровчого туру до клінічного санаторію "Куяльник" ім. Пирогова м. Одеса. В дослідженні програмі туру представлено: моніторинг послуг, що надається в санаторії, власна програма відпочинку та оздоровлення у санаторії Куяльник.

На підставі розробленого лікувально-оздоровчого туру були здійснені розрахунки, де зазначались варіанти транспортного перевезення, послуг розміщення, харчування, екскурсій, транспортного і екскурсійного обслуговування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про курорти» від 05.10.2000 № 2026-III . URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>
2. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 року №324/95-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 805 «Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
4. Баєв В.В. Сучасні тенденції розвитку медичного туризму в Україні /Агросвіт № 7. 2015. с. 35-38
5. Билим О. С. Розширення послуг лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2017. № 4. С. 62–71
6. Билим О.С., Дернова К.О. Розширення послуг лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2017. Випуск 4. С .62-71.
7. Билим О.С., Зінов'єва С. Ефективність маркетингових комунікацій в туристичній сфері. *Застосування маркетингових технологій управління туристичними підприємствами в умовах сучасного бізнес-середовища* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Херсон, 19 жовтня 2018 року). Херсон, 2018. С. 46-49.
8. Билим О.С., Шандова Н.В. Концепція управління розвитком оздоровчого туризму. *Modern Technologies of Education: the European Aspect* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Люблін, 9-12 травня 2019 р.). Люблін, 2019. С. 80–85.
9. Билим О.С., Шандова Н.В. Туристські ресурси оздоровчого туризму. *Перспективні напрямки розвитку економіки, обліку, менеджменту та права: теорія і практика* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Полтава, 25 червня 2018 р.). Полтава, 2018. Ч. 4. С. 14-15.

10. Буркинський Б. В., Бабов К. Д., Нікіпелова О. М. та ін. Куяльницький лиман: реалії та перспективи рекреаційного використання: монографія. / Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України, ДУ «УкрНДІ мед. реабілітації та курортології МОЗ України». Одеса, 2019. 314 с
11. Воскресенська О.Є., Садохіна О.І. Ситуаційний підхід до управління туристичними підприємствами. *Економічні студії: науковопрактичний журнал*. 2018. Вип. 3 (21) С. 32–37.
12. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВОЗ). World Health Organization (WHO). URL: <https://gtmarket.ru/ratings/global-health-expenditure>
13. Гапонова Е. О. Ринок медичних послуг в Україні: проблеми та протиріччя // East European Scientific Journal. Warsaw, Poland. 2016. Vol. 3, № 2 (6). P. 24-26.
14. Голод А. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування : монографія. Львів : ЛДУФК, 2017. 340 с.
15. Діденко К. Д. Медичний туризму в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 16. Ч. 4. 2016. С. 101–105.
16. Інтернет-проект «Санаторії та курорти України». URL: <http://www.sanikur.com>
17. Коваленко С.Н. Прогнозування розвитку санаторно-курортної діяльності в Україні. Схід. Серія «Економічні науки». 2015. № 8 (140). С. 21–25.
18. Комарова О.С. Розвиток оздоровчого туризму в регіонах. *Економіка та управління: сучасний стан і перспективи розвитку* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 23–24 листопада 2017 р). Одеса, 2017. С. 112-116.
19. Корж Н. В., Басюк Д. І. Управління туристичними дестинаціями : підручник. Вінниця: «ПП «ТД Едельвейс і К», 2017. 322 с.
20. Курорти України. URL <http://dorogovkaz.com/kurorty.php>

21. Меліх О.О., Меліх Т.Г., Арчибісова Д.С. Особливості створення туристичного продукту в сучасних умовах. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва: серія «Економічні науки»*. 2019. № 2. С. 415–424.
22. Мельник Л.Г. *Методология развития: монография*. Сумы: ИТД «Университетская книга», 2005. 602 с.
23. Михайліченко Г. І. Розвиток туристичного продукту лікувально-оздоровчого та медичного туризму України. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/4.pdf.
24. Михайлюк О. Л., Сухіна Л.В. Перспективи розвитку медичного туризму в Одеському регіоні. *Економічні інновації*, 2016. № 62. с. 408 – 417.
25. Міжнародний портал оздоровчого туризму. URL: <http://www.intmedtourism.com/en/news/523.html>
26. Нестеренко Т.П. Принципи формування цін на послуги закладів санаторно – курортної сфери. URL: vlp.com.ua/files/73_0.pd
27. Офіційний сайт World Tourism Organization (UNWTO) URL: <http://unwto.org/>
28. Офіційний сайт Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я. Статут ВООЗ адміністрації. URL: <http://www.who.int/governance/eb/constitution/ru/>
29. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.org.ua>.
30. Папп В.В. Фактори конкурентоздатності регіональної туристичної системи. *Економічний простір*. 2015. № 100. С. 47–56.
31. Парфіненко А.Ю. Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 126. Ч. 1. С. 12–23
32. Парфіненко А. Ю., Волкова І. І., Щербина В. І. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (у порівнянні з країнами Центральної Європи). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2018. Вип. 7. С. 130–135.

33. Печерица Е.В. Медицинский туризм – новое направление туристической деятельности. *Туристический рынок и его современное состояние*, 2013. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/tourism-andrecreation-313/the-travel-market-is-its-current-status-and-forecasts-313/18804-313-0070>)
34. Пономаренко В. С., Пушкар О. І., Тридід О. М. Стратегічне управління розвитком підприємства. Харків : Вид. ХДНЕУ, 2002. 640 с.
35. Романова А. Аналіз становлення і розвитку медичного туризму в Україні у контексті світового економічного простору, Проблеми і перспективи економіки та управління. № 1. 2017. С. 62-68.
36. Савіна Г. Г., Софієнко А. В., Воскресенська О. Є. Маркетингове управління на туристичних підприємствах: стратегічний аспект : монографія . Херсон: Вишемирський В. С., 2018. 231 с. с. 177-198.
37. Савіна Г.Г., Яковенко О.В. Управління клієнтською базою туристичного підприємства із застосуванням інтернет-ресурсів: економічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. №25 (2). С. 107-110.
38. Сардак С.Е. Механізм управління соціально-економічною системою. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2010. №1(8) С. 191200.
39. Стратегія розвитку Одеської області на період 2021-2027 роки. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/strategiya-rozvytkuodeskoyi-oblasti-na-period-2021-2027-roky.pdf>
40. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249826501>
41. Шандова Н., Комарова Е., Былым А. Пространственная организация оздоровительного туризма. *Forsight-management: best world practice of development and integration of education, science and business*.

материалы I Международной научно-практической конференции. (Тбилиси–Херсон, 2017). Тбилиси. 2017. С. 88-91.

42. Шандова Н.В. Билим О.С. Ресурсне забезпечення оздоровчого туризму. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент». 2018. №31. С. 12-16.

43. Шандова Н.В., Билим О.С. Закордонний досвід управління розвитком сільського туризму. Туризм: платформа для розвитку : колективна монографія. за ред. д.е.н., професора Г.Г. Савіної. Херсон, 2019. С. 182–188

44. Шандова Н.В., Билим О.С. Система моніторингу розвитку підприємств. Узгодження маркетингових інтересів як альтернатива конкурентній боротьбі : колективна монографія. за ред. д.е.н., професора Г.Г. Савіної. Херсон, 2017. С. 133–141.

45. Шандова Н.В., Билим О.С. Фактори впливу на розвиток туристичної привабливості регіону. Економіка. Фінанси. Право. 2018. №7. С. 21–24.

46. Шандова Н.В., Билим О.С., Шульга М.О. Управління розвитком екологічного туризму в Херсонській області. Економіка. Фінанси. Право. 2018. №11. С. 26-31.

47. Шпак Л. О. Аналіз зовнішнього середовища та структури туристично-рекреаційного комплексу України. Інвестиції: практика та досвід. Економічні науки. 2015. № 24. С. 21–25.

48. Яровий В.Ф. Теоретичні аспекти дослідження інноваційно-інвестиційних стратегій туристичних підприємств. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 24. С. 178–181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_24_38 (дата звернення: 3.11.2019).

49. Як працює система охорони здоров'я Англії. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/jak-pracjue-sistema-ohoroni-zdorovja-anglii>

50. Andrea de la Hoz-Correa. Past themes and future trends in medical tourism research: A co-word analysis / Andrea de la Hoz-Correa, Francisco Muñoz-

Leiva, Márta Bakucz // *Tourism Management*. 2018. Vol. 65. P. 200–211. URL : <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.10.001>.

51. Blazevic O. Health tourism and “smart specialisation”. *UTMS Journal of Economics*. 2016. Vol. 7 (1). PP. 85-95.

52. Bookman, M., Bookman, K. J. *Medical tourism in Developing Countries*. N.Y. 2007. 258 p.

53. Boruszczak M. *Turystyka zdrowotna*. Gdansk: Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa, 2010. 268 p

54. Carrera P. Review Medical tourism: Assessing the evidence on treatment abroad. *Maturitas*. 2010. № 66. P. 27–32. DOI : [10.1016/j.maturitas.2010.01.017](https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2010.01.017).

55. Cosburn Helen K. *Health Tourism. A Continuum of Care*, *Medical Tourism Magazine*. Jul 15, 2009. Режим доступа: <http://www.healthtourismmagazine.com/article> (Accessed 07 february 2020).

56. Joanna Gaines. *Medical Tourism* / Joanna Gaines, C. Virginia, Jay S. Keystone [et al.] // *Travel Medicine (Fourth Edition)*, Elsevier. 2019. P. 371–375. URL : <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-54696-6.00039-2>.

57. Jorge Ridderstaat. The impact of major tourist markets on health tourism spending in the United States / Jorge Ridderstaat, Dipendra Singh, Frederic DeMicco // *Journal of Destination Marketing & Management*. – Vol. 11. 2019. P. 270–280. URL : <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2018.05.003>.

58. Katalin Kiss. Analysis of Demand for Wellness and Medical tourism in Hungary, *Scientific Papers*. [Online]. Режим доступа: http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/147415/2/9_Kiss_Analysis_Apstract.pdf (Accessed 09 february 2020).

59. *Medical Tourism: Globalization of the Healthcare Marketplace*: вебсайт. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2234298>.

60. Quality of life (QOL) and well-being research in tourism / Muzaffer Uysal, M. Joseph Sirgy, Eunju Woo, Hyelin (Lina) Kim // *Tourism Management*. –

2016. – Vol. 53. – P. 244–261. – URL : <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.07.013>.

61. Neil Lunt Medical tourism: A snapshot of evidence on treatment abroad / Neil Lunt, Daniel Horsfall, Johanna Hanefeld // *Maturitas*. 2016. Vol. 88. P. 37–44. URL : <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2016.03.001>.

62. Sandra K. Cesario. Implications of medical tourism / Sandra K. Cesario // *Nursing for Women's Health*. 2018. Vol. 22 (3). P. 269–273. URL : <https://doi.org/10.1016/j.nwh.2018.03.008>.

63. Shandova N., Bylym O. Conceptual approaches to the development of health tourism. *The scientific heritage*. 2019. № 37. P. 5–18.

64. Shandova N., Komarova O. Management aspects of the wellness tourism development. *Foresight management: formation and transformation adaptive business organizations: International collective monograph* / Tbilisi. Georgia.: Promotion agency «MP Group», 2017. C. 37–47.

65. The World Tourism Organization. URL: <http://www2.unwto.org>.

66. Voigt C. Wellness tourists: in search of transformation. *Tourism Review*. 2011. Vol. 66(1/2). P. 16-30.

67. Voskresenskaya, E., Shandova, N., Sofiienko, A. Innovative approach to the formation of a system of strategic marketing management of tourism enterprises in conditions of market uncertainty. *TEM Journal*, 2020, 9(3), p. 1076–1087.

68. Weil D. N. Accounting for the Effect of Health on Economic Growth. National Bureau of Economic Research, Working Paper Series, 2005. No. 11455.

69. World Tourism Organization UNWTO. URL : www.unwto.org

70. Working well. A Global Survey of Health Promotion and Workplace Wellness Strategies. Buck Consultants, International Health Consulting, Cigna, Pfizer and World data Work, 2010. 245 p.

71. UNWTO: International Tourism Highlights, 2019 Edition. – available at: <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152> (Accessed 09 february 2020).

Додаток А

Рис. А. Клінічний санаторій ім. Пирогова "Куяльник"

Рис. Б. Грязеві ванни санаторію “Куяльник”

Рис. В. Басейн з підводною витяжкою хребта санаторію “Куюльник”